

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань   07 Управління та адміністрування
спеціальність   072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма   8Ф18 Банківський менеджмент
Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Управління ліквідністю банку»
(назва теми)

здобувача Завінського Андрія Ігоровича
(Прізвище, ім'я, по батькові)

_____
(підпис здобувача)

Науковий керівник:

професор, докт. екон. наук
(вчене звання, наукова ступінь)

_____
(підпис)

Циганова Н.В.
(Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор

_____
(підпис)

Примостка Л.О.

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота містить 94 сторінки, 15 таблиць, 21 рисунок, перелік джерел посилання з 59 найменувань, 4 додатки на 4 сторінках.

«Управління ліквідністю банку» (назва кваліфікаційної магістерської роботи)

Об'єктом дослідження є процес управління ліквідністю банку в умовах політичної та фінансової нестабільності.

Предметом дослідження теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління ліквідністю банку в Україні та визначення шляхів його удосконалення.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – поглиблення теоретичних засад управління ліквідністю банку та розробка рекомендацій щодо її удосконалення.

Відповідно до поставленої мети визначено такі *завдання*:

- дослідити поняття ліквідності банку, її види та значення;
- розкрити методичні підходи до оцінювання ліквідності банку;
- визначити необхідність та дослідити інструментарій управління ліквідністю банку;
- дослідити організаційні засади управління ліквідністю на прикладі АБ «Укргазбанк»;
- проаналізувати стан ліквідності АБ «Укргазбанк», джерела формування та напрямки її використання;
- дослідити динаміку показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог в АБ «Укргазбанк»;
- дослідити вплив війни на формування ресурсної бази та стан ліквідності банків;
- розглянути наявний іноземний досвід в управлінні ліквідністю банків та можливості його застосування для вітчизняних банків;
- висунути пропозиції щодо удосконалення управління ліквідністю вітчизняних банків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в подальшому використанні результатів дослідження автора, у вигляді висунутих пропозицій щодо удосконалення управління ліквідністю вітчизняних банків.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: ліквідність банку, управління ліквідністю банку, показники ліквідності, нормативи ліквідності, ліквідність балансу.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ	6
1.1 Ліквідність банку, її види та значення	6
1.2 Методичні підходи до оцінювання ліквідності банку	15
1.3 Необхідність та інструментарій управління ліквідністю банку	25
РОЗДІЛ 2. СТАН УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ АБ «УКРГАЗБАНК»	33
2.1 Організаційні засади управління ліквідністю в АБ «УКРГАЗБАНК»	33
2.2 Аналіз джерел формування та напрямків використання ліквідних коштів у банку	38
2.3 Динаміка показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог	51
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	60
3.1 Вплив війни на формування ресурсної бази та стан ліквідності банків	60
3.2 Зарубіжний досвід управління ліквідністю банку та можливості його використання	68
3.3 Пропозиції щодо удосконалення управління ліквідністю вітчизняних банків	75
ВИСНОВКИ	80
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	85
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах світової глобалізації виникає все більше чинників для виникнення нових фінансових та валютних криз. Тому з кожним роком загострюється питання про забезпечення стабільного розвитку країни. Для стабільного розвитку необхідною складовою є стабільна банківська система, яка складається з певної кількості кредитних установ. З 2014 року через втрату фінансової стійкості з українського ринку зникло більше 80 банківських установ. А сьогодні це питання досі залишається актуальним через те, що велика кількість банківських установ знаходиться в нестійкому фінансовому стані та зіштовхується із новими викликами під часи війни та неможливості отримання вчасної оплати від великої частини боржників по всій країні, що в сукупності із іншими факторами може теоретично призвести до чергової банківської кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження ліквідності банків було розглянуто багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими економістами, серед яких Бойко С.В., Брегеда О.А., Герасименко Д.Д., Гіряк В. В., Любкіна О.В., Нікольчук Ю. М., Охрименко І.Б., Подокопна О. М., Примостка Л. О., Путківський Т. А., Ребрик М. М., Ярошенко С. С. та ін.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної магістерської роботи – поглиблення теоретичних засад управління ліквідністю банку та розробка рекомендацій щодо її удосконалення.

Завдання роботи наступні:

- дослідити поняття ліквідності банку, її види та значення;
- розкрити методичні підходи до оцінювання ліквідності банку;
- визначити необхідність та дослідити інструментарій управління ліквідністю банку;

- дослідити організаційні засади управління ліквідністю на прикладі АБ «Укргазбанк»;
- проаналізувати стан ліквідності АБ «Укргазбанк», джерела формування та напрямки її використання;
- дослідити динаміку показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог в АБ «Укргазбанк»;
- дослідити вплив війни на формування ресурсної бази та стан ліквідності банків;
- розглянути наявний іноземний досвід в управлінні ліквідністю банків та можливості його застосування для вітчизняних банків;
- висунути пропозиції щодо удосконалення управління ліквідністю вітчизняних банків.

Об'єкт дослідження – процес управління ліквідністю банку в умовах політичної та фінансової нестабільності.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління ліквідністю банку в Україні та визначення шляхів його удосконалення.

Методи дослідження. У роботі використано різні методи дослідження, зокрема метод теоретичного узагальнення та порівняння, що дозволило розкрити зміст та сутність поняття "ліквідність банку". Математичні та статистичні методи аналізу також використовувалися для дослідження системи управління ліквідністю банку АБ «Укргазбанк» та банківської системи в цілому. Крім того, методи групування та графічний метод використовувалися для проведення поглибленого аналізу предмету дослідження та наочного представлення отриманих результатів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає в подальшому можливому використанні результатів дослідження автора, у вигляді висунутих пропозицій щодо удосконалення управління ліквідністю вітчизняних банків та банківської системи України загалом.

Інформаційна база дослідження. Під час виконання роботи використовувались наступні джерела інформації: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; статистичні дані, грошова-кредитна статистика, звіти, аналітичні огляди, постанови та офіційні дані Національного банку України, аналітичні огляди й звітні дані Міністерства фінансів України, фінансова звітність банків України (загальна статистика що надається НБУ по банківській системі загалом) в цілому та АБ «Укргазбанк» зокрема; наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань забезпечення ліквідності банку.

Апробація результатів дослідження. За результатами кваліфікаційної магістерської роботи було підготовлено тези на тему «Забезпечення ліквідності банків в умовах воєнного стану» на V Всеукраїнську науково-практичну інтернет-конференцію студентів, аспірантів, молодих вчених і провідних фахівців «Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в умовах інтеграції України в ЄС» (м. Київ, КНЕУ, 12 квітня 2023 р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

1.1 Ліквідність банку, її види та значення

Ліквідність банку є однією з найважливіших системних характеристик банківської діяльності, яка потребує вивчення, аналізу та ефективного управління. Банк, який має проблеми з ліквідністю, не може виконувати власні функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, вчасно погашати заборгованість та, у найгіршому випадку, може призвести до банкрутства.

Різні науковці тлумачать визначення ліквідності по різному, в залежності від напрямку дослідження або аналізу.

Так, наприклад, у підручнику «Аналіз банківської діяльності» за авторством А.М. Герасимовича, І.М. Парасій-Вергуненко та В.М. Кочеткова, поняття ліквідності банку визначається як можливість банку своєчасно та в повному обсязі відповідати на потребу банку у грошових коштах [2, с 434].

Примостка Л.О. визначає поняття ліквідності як здатність банку швидко і в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах [3, с 220].

І. Лис зазначає, що ліквідність – це якісна характеристика стану та діяльності банку, що характеризує його надійність та здатність забезпечувати своєчасне виконання своїх зобов'язань [7].

В. І. Міщенко, А. В. Сомик розширюють поняття ліквідності, на їх думку, за своїм призначенням ліквідність має не тільки забезпечувати можливість банку вчасно і в повному обсязі відповідати на свої грошові зобов'язання, а також має сприяти його розвитку за рахунок розширення обсягу операцій, відповідно до

стратегії розвитку банку та попиту що формується на ринку банківських послуг [15].

Краснова І. В. розглядає поняття ліквідності банківської системи загалом, як систему усіх ліквідних грошових коштів, що забезпечують розрахунково-платіжні операції в банківській системі країни та здатність надання кредитів. [16].

Довгань Ж. М. визначає ліквідність як рух активів банку, що має на меті забезпечення виконання наявних зобов'язань, що виникають під час функціонування банку [17].

В науковій літературі іноді розмежовують поняття такі як «банківська ліквідність», «ліквідність активів», «ліквідність пасивів» та «ліквідність балансу». Проте, таке розмежування не є доречним, так як всі ці поняття пов'язані одне з одним, так як ліквідність активів та пасивів складає ліквідність балансу, а ліквідність балансу входить до сукупного поняття ліквідності банку [19].

Відповідно до чинного законодавства, поняття ліквідності означає здатність забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів [14]. На мою думку, слід зупинитись на цьому визначенні та далі поняття ліквідності банку буде використовуватись в роботі саме в цьому визначенні.

В залежності від суб'єкта, ліквідність також поділяють на:

- ліквідність з боку клієнта — своєчасна можливість отримати банківський продукт та можливість своєчасного отримання коштів через банк.
- ліквідність з боку банку — виконання банком взятих на себе балансових та позабалансових зобов'язань своєчасно і в повному обсязі за можливості стабільного функціонування, проведення активних операцій та впровадження нових продуктів.
- ліквідність з боку регулятора — забезпечення банком за рахунок формування ресурсної бази вчасного виконання своїх зобов'язань перед

клієнтами, а також виконання встановлених регулятором нормативів по ліквідності банку.

Поняття ліквідності і платоспроможності доволі часто використовують як синоніми, але вони не є однаковими поняттями, проте тісно пов'язані одне з одним. Платоспроможність – це здатність обслуговувати зобов'язання протягом тривалого часу, інакше кажучи, спроможність генерувати достатньо прибутків, щоб виплачувати вкладникам відсотки за депозитами та мати можливість повністю виконувати свої грошові зобов'язання. Іншими словами, якщо платоспроможність - це здатність банку проводити операційну діяльність в довгостроковому періоді за наявних ресурсів, а також вчасно і в повному розмірі відповідати на свої грошові зобов'язання, - то ліквідність, в широкому визначенні, - це збалансованість залучених та власних ресурсів банку та відповідність строків залучення коштів із строками отримання коштів для їх погашення. Проблеми з ліквідністю не завжди свідчать про неплатоспроможність банку. Навіть найприбутковіший банк може мати тимчасові проблеми з одномоментним відпливом коштів, що призведе до короткострокової втрати платоспроможності, але така ситуація не обов'язково призводить до серйозних наслідків, а нестачу коштів ресурсів подібний успішний банк може покрити за рахунок короткострокового залучення ресурсів на ринку. Проте, як правило, проблеми з ліквідністю виникають саме через недостатню платоспроможність.

Поняття ліквідності банку в науковій літературі часто пов'язують та розглядають разом із поняттям ліквідністю активів і пасивів, ліквідністю балансу, ліквідністю банківської системи в цілому [1].

Ліквідність активів полягає в можливості їх перетворення в грошову форму без значної втрати вартості за визначений термін під час реалізації або погашення зобов'язань позичальником.

Ліквідність пасивів полягає в можливості забезпечення стабільного джерела фінансування банку, яке б не було чутливим до коливання відсоткової ставки. Це загальна можливість забезпечити потребу в грошах для проведення банківської діяльності з стабільних джерел в часі.

Ліквідність балансу – це сукупність понять ліквідності активів та ліквідності пасивів. Це збалансована структура балансу, де активи та строки їх реалізації до отримання прибутку відповідають строкам залучення пасивів, що дозволяє створити стабільну ресурсну базу банку.

Основна проблема для банку та банківської системи загалом полягає в незбалансованості ліквідності. Так як потреба в ліквідних коштах та її пропозиція на ринку не відповідає одна одному, банки під час впровадження своєї діяльності стикаються або з профіцитом або з дефіцитом ліквідних коштів. Дефіцит ліквідних коштів може призвести до ризику втрати ліквідності, невідповідності нормативам НБУ, накладенню штрафів та санкцій з боку регулятора, або навіть до втрати ресурсної бази банку – депозитів (або неможливості їх повернення). У випадку із профіцитом ліквідності, для банку це означає що надлишкові кошти не використовуються за для отримання прибутку, що свідчить про низьку ефективність діяльності банку або про неможливість ефективно використати наявні кошти [2, с 558].

Також, поняття ліквідності можна поділяти в залежності від рівня: на макро- та мікро-рівнях. Тож, якщо на мікрорівні, ліквідність банку буде означати можливість окремої банківської установи генерувати достатню кількість ресурсів для вчасної оплати в повному розмірі своїх зобов'язань та забезпечувати можливість для розвитку банку, то на макрорівні – йдеться мова про ліквідність всієї банківської системи, тобто сукупна спроможність відповідати на всі вимоги вкладників, надавати кредити тощо [18].

Ліквідність банку виконує низку функцій (рис. 1.1):

- стратегічну
- стабілізаційну
- управлінську
- конкурентно-статусну
- трансформаційну

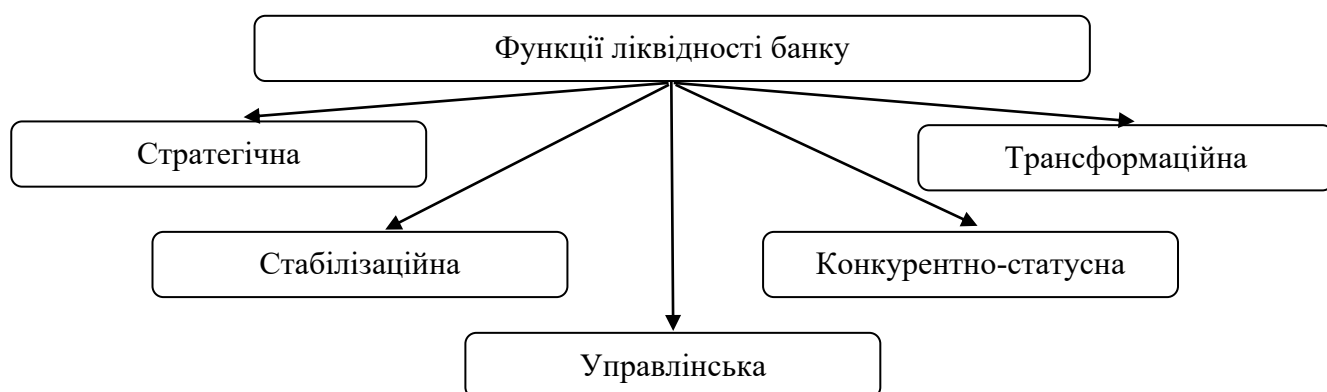

Рисунок 1.1 – Функції ліквідності банку

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Ліквідність банку в залежності від терміну перетворення активів на гроші поділяють на такі типи:

- Первинна ліквідність (ліквідність першого рівня, поточна ліквідність) - вказує на здатність банку виконувати свої короткострокові зобов'язання та забезпечити регулярні виплати. Основними складовими цієї ліквідності є готівка та еквіваленти готівки, короткострокові банківські депозити та цінні папери легкого обороту;
- Вторинна ліквідність (ліквідність другого рівня, проміжна ліквідність) – вказує на ті активи, які банк може перетворити на гроші в -коротко та -середньостроковому періоді. До складу ліквідності другого рівня можуть входити короткострокові депозити уряду, інші короткострокові позики від інших фінансових установ, а також більш тривкі цінні папери;
- Ліквідність третього рівня (довгострокова ліквідність) – вказує на більш тривкі можливості мобілізації ресурсів банку. Це може включати іпотечні кредити, довгострокові угоди та інші активи з тривкістю більше одного року [19].

Також ліквідність поділяють за видом платіжних засобів на чотири основні категорії:

- безготівкова ліквідність;
- готівкова ліквідність;
- валютна ліквідність;
- цінні папери.

Важливо відзначити, що ліквідність банку залежить не лише від наявних у нього легко конвертованих активів, але й від рівня ліквідності його клієнтів. В першу чергу це стосується постійного поповнення коштів на рахунках юридичних і фізичних осіб, відсутності заборгованості перед бюджетом та іншими господарюючими суб'єктами тощо. Наявність застави у позичальників також впливає на ліквідність банку.

Слід зауважити, що ліквідність банку поступово формується в процесі його розвитку і збільшення обсягів активів і пасивів, що здійснюються ним. Вибір показників для оцінки ліквідності банку може залежати від особливостей ринку, на якому діє банк, виду банківських операцій, умов та особливостей їх здійснення (табл. 1.1) [34].

Таблиця 1.1 – Чинники що впливають на фінансову стійкість банку

Зовнішні	Внутрішні
Економічний та політичний стан	Якість управління діяльністю банку
Ефективність державного регулювання та контролю	Достатність власного капіталу банку
Стан грошового ринку і ринку цінних паперів	Розмір банку, якість і стійкість ресурсної бази банку
Можливість підтримки з боку держави	Ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення
Досконалість законодавства	Збалансованість активів і пасивів за сумами та строками
Надійність клієнтів і партнерів банку	Ступінь ризику окремих активних операцій
Рівень банківської конкуренції	Прибутковість активів банку
Технологічні фактори	Структура та диверсифікація активів
	Динаміка та структура клієнтської бази
	Досвід та кваліфікація менеджменту банку.
	Обрана стратегія управління ліквідністю.
	Ділова репутація банку.
	Спеціалізація банку

Джерело: розроблено автором на основі [34, 19]

На стан ліквідності, так і на стан фінансової стійкості в цілому впливає великий перелік чинників. Їх можна поділити на дві великі групи: зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні).

До зовнішніх можна віднести такі чинники:

1. Економічний та політичний стан в країні.

2. Ефективність державного регулювання і контролю.

Комерційні банки напряму залежать від заходів грошово-кредитного регулювання. Вплив на ліквідність і платоспроможність надають такі моменти:

- рестрикційна політика центрального банку (підвищення ставки рефінансування центральним банком, зміна норм обов'язкового резервування, мінімального розміру власного капіталу, встановлення обов'язкових економічних нормативів впливають на структуру і ефективність активних і пасивних операцій банку);
- фіскальна політика держави;
- операції центрального банку на відкритому ринку з державними цінними паперами та іноземною валютою. Для підтримки ліквідності комерційного банку, а відповідно і їх кредитної активності центральний банк виступає покупцем на відкритому ринку [3, с.224].

3. Стан грошового ринку і ринку цінних паперів [19].

Цей фактор сильно впливає на перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів між учасниками фінансового ринку і, зокрема, між банками. Так, високий рівень розвитку ринку дає можливість банкам швидко залучити кошти з метою підтримки ліквідності, а стабільний стан ринку цінних паперів забезпечує можливість швидкої реалізації цінних паперів при необхідності. І навпаки, без розвинутого ринку банки позбавлені таких можливостей та мають шукати інші джерела залучення коштів. До цього пункту також можна віднести розвиток міжбанківського ринку.

4. Можливість підтримки з боку держави.

Цей фактор проявляється через проведену грошово-кредитну політику уряду і центрального банку, наприклад, можливість отримання державних кредитів з ресурсів центрального банку. У випадку із НБУ це програми з рефінансування та підтримки ліквідності комерційних банків.

5. Досконалість законодавства (мова йдеться не тільки про законодавчі можливості для стягнення заборгованості, що також постає гострим питанням для банків України, але і про вимоги до самих банків. Наприклад, за постановою НБУ

резервний капітал зберігається на окремому рахунку в НБУ, що забезпечує поточний контроль за однією з складових фінансової стійкості банку) [19].

6. Надійність клієнтів і партнерів банку.

Наявність надійних клієнтів банку дозволяє йому залучати кошти на довгостроковий термін, а крім того надає можливість отримати позичку від своїх партнерів у термінових випадках.

7. Рівень банківської конкуренції.

В залежності від рівня конкуренції на ринку певних банківських продуктів, змінюється рівень можливої дохідності від нового продукту (за умови відсутньої конкуренції), так і наявний рівень попиту і доступна кількість клієнтів на ринку, що також впливає на джерела формування грошових потоків банку.

8. Технологічні фактори.

Рівень наявних технологій та їх справне застосування впливає не тільки на привабливість банку для клієнтів, але і на його функціонування загалом. Недоліки в програмному забезпеченні можуть призвести як до операційних ризиків, репутаційних або фінансових збитків, що в свою чергу вплине на ліквідність установи [19].

До внутрішніх чинників можна віднести:

1. Якість управління діяльністю банку.

Професіоналізм і рівень кваліфікації керівників і працівників банку впливає на стан ліквідності комерційного банку. Даний фактор є ключовим у забезпеченні ліквідності банку.

2. Достатність власного капіталу банку.

Значна величина капітальної бази банку позитивно позначається на рівні його ліквідності, оскільки власний капітал виконує роль амортизатора в разі виникнення непередбачених обставин, які спричинять вилучення коштів і як наслідок викличуть кризу ліквідності або платоспроможності.

3. Розмір банку, якість і стійкість ресурсної бази банку.

В залежності від якості та постійності ресурсної бази, банк має різні можливості щодо використання залучених коштів із більшою вигодою, крім того

наявність стійкої ресурсної бази та впевненість в тому, що ресурси не будуть виведені клієнтами банку достроково, дозволяє банку збільшувати кількість довгострокових активів, зокрема кредитів та інших інструментів.

4. Ступінь залежності від зовнішніх джерел запозичення.

Чим сильніше виражена у банку така залежність, тим значнішими будуть проблеми в разі тимчасової неплатоспроможності.

5. Збалансованість активів і пасивів за сумами та строками.

Це визначає можливість банку зберігати можливість вчасно погашати свої зобов'язання. В цьому випадку, ліквідність розглядається не як балансова величина, а як потік, тобто відповідність часових проміжків отримання ресурсу та його повернення.

6. Ступінь ризику окремих активних операцій.

Це визначає ймовірність втрат при реалізації активів або ризик неповернення вкладених коштів. Ризикованість активів залежить від чинників внутрішнього і зовнішнього порядку, таких як:

- стратегія банку при розміщенні коштів;
- структура і якість його кредитного портфеля;
- активність інвестування в цінні папери;
- якість проведеного фінансового аналізу;
- стан реального сектора економіки, державних фінансів.

Чим вище ризик активних операцій банку, тим більша ймовірність виникнення втрат при трансформації активів в грошові кошти, а це негативно позначиться і на його ліквідності. Якості аналізу та контролю ризиковості операцій українських банків сприяють нормативи що введені НБУ, разом із введенням нового нормативного показника для оцінки ліквідності [4].

7. Прибутковість активів банку.

Чим більше частка працюючих активів у балансі банку і вище їх ефективність та прибутковість, тим стійкіше фінансовий стан банку.

8. Структура та диверсифікація активів.

У процесі управління ліквідністю особливу увагу слід приділяти структурі активів. Для здійснення розрахунково-касового обслуговування клієнтів, повернення коштів до запитання банку необхідно мати певний запас високоліквідних активів. Диверсифікація активів, тобто розміщення їх по різних напрямках, робить позитивний вплив на рівень ліквідності, оскільки сукупний ризик активів знижується [5].

9. Динаміка та структура клієнтської бази.

Це напряму впливає не тільки на наявність та постійність ресурсної бази банку, але також і на можливість планування надходження та витоку грошових ресурсів.

10. Досвід та кваліфікація менеджменту банку.

11. Обрана стратегія управління ліквідністю.

12. Ділова репутація банку.

13. Спеціалізація банку.

Тому для банківської установи необхідно розумітися в цих термінах та ретельно оцінювати як свої ресурси, так і можливості. Це дозволить реалістично проводити аналіз ліквідності та керувати нею за для вчасного її забезпечення.

1.2 Методичні підходи до оцінювання ліквідності банку

Мета оцінювання та аналізу ліквідності банку полягає в постійній оцінці та прогнозуванні реалістичних можливостей банку про своєчасне виконання наявних зобов'язань за умови підтримки достатнього рівня прибутковості установи. [2, с.437].

До завдань аналізу ліквідності банку входить:

- аналіз ресурсної бази банку та визначення рівня її стабільності
- оцінка відповідності реальних показників ліквідності банку чинним нормативам НБУ

- виявлення проблем та чинників, що призвели до відхилення від нормативних показників (якщо такі є або їх прогнозування)
- прогнозування потреби банку в ліквідних коштах
- визначення фактичної ліквідності банку
- аналіз наявних джерел отримання ліквідних коштів

Для того, щоб забезпечити стабільну роботу банку та ефективне використання ресурсів, проводиться постійний аналіз потреб банку в ліквідних коштах та наявних ресурсів.

У теорії фінансового аналізу існує два основних підходи до характеристики ліквідності. Ліквідність можна розуміти як запас чи як потік [2, с.445]. В даний час найбільш поширеним є перший підхід - за принципом запасу (залишків). Для нього характерно: визначення ліквідності на основі даних про залишки активів і пасивів балансу банку на певну дату (можливі зміни обсягу і структури активів і пасивів в процесі банківської діяльності, тобто всередині минулого періоду, до уваги не беруться); вимір ліквідності, що припускає оцінку лише тих активів, які можна перетворити в ліквідні кошти, і здійснюється шляхом порівняння наявного запасу ліквідних активів з потребою в ліквідних коштах на певну дату (тобто не беруться до уваги ліквідні кошти, які можна отримати на грошовому ринку у вигляді припливу доходів); оцінка ліквідності тільки за даними балансу, що належать до минулого періоду (хоча важливо саме стан ліквідності в майбутньому періоді) [2, с.446].

Але цей підхід є обмеженим за своїми можливостями і значенням, хоча і необхідним. Аналіз ліквідності за принципом потоку (обороту) дає більш глибоку оцінку ступеня ліквідності. У цьому випадку аналіз ліквідності ведеться безперервно (а не від дати до дати), причому не зводиться до аналізу балансу, з'являється можливість враховувати здатність банку отримувати позики, забезпечувати приплив готівки від поточної операційної діяльності. Подібний аналіз передбачає використання більш широкої інформації, зокрема, даних про динаміку доходів банку за минулий період, своєчасності повернення позик, стані

грошового ринку і т.д. Даний підхід не отримав поки великого поширення через нерозробленість методики проведення такого аналізу [2, с.439].

Важливо також зауважити, що стан ліквідності може бути охарактеризований з двох різних позицій. Він може бути як дефіцитним, так і надмірним. Якщо йдеться про кризу ліквідності банку, то це є дефіцитом. І, якщо навпаки, існує її надлишок, то це негативно впливає на прибутковість банку. [2;19]

Аналіз ліквідності банку в першу чергу проводиться на основі щоденного та щомісячного балансу банку, а також фінансової звітності банку. Для контролю дотримання нормативів ліквідності, НБУ аналізує щоденні баланси банку. Але через те що на показники ліквідності впливають не тільки внутрішні показники банку, такі як достатність капіталу, структура пасивів/активів та їх якість та інше, а також і зовнішні – такі наприклад як ситуація на фінансовому ринку, фінансовий стан позичальників банку – можуть використовуватись також інші наявні джерела інформації окрім балансового звіту банку. Джерела інформації поділяються на внутрішні – тобто інформацію з середини банку, яка не є доступною для сторонніх людей та містить в собі інформацію про діяльність банку; та зовнішні – це може бути як інформація з загальнодоступних джерел (вторинна), так і інформація із закритих джерел але яка не надходить з банку, тобто офіційна інформація що отримана від клієнтів банку, звіти про їх фінансовий стан, повідомлення про наміри щодо дострокового вилучення депозитів, заяви про банкрутство або реорганізацію клієнта тощо.

Першим етапом аналізу ліквідності є визначення чи дотримується банк норм ліквідності, що були встановлені центральним банком країни.

Для банків що провадять свою діяльність на території України, НБУ встановило такі нормативи ліквідності:

- норматив миттєвої ліквідності (Н4);
- норматив поточної ліквідності (Н5);
- норматив короткострокової ліквідності (Н6) (дійсний до 23.03.22)
- норматив NSFR (Net Stable Funding Ratio, впроваджений поетапно з 2019 року) [4, 20].

$$H4 = \frac{\text{Грошові кошти і еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання}} * 100\% \quad (1.1)$$

H4 або норматив миттєвої ліквідності – дозволяє визначити здатність банку забезпечити виконання наявних зобов'язань за рахунок високоліквідних активів. Розраховується як співвідношення грошових коштів та їх еквівалентів до поточних зобов'язань (депозити до запитання, кошти бюджетів, кошти на транзитних рахунках тощо). Значення нормативу має не бути меншим ніж 20%.

$$H5 = \frac{\text{Активи (I) + Активи (II) до 30 днів}}{\text{Поточні рахунки + Зобов'язання до 30 днів}} * 100\% \quad (1.2)$$

H5 або норматив поточної ліквідності – дозволяє визначити збалансованість між сумами та строками зобов'язань та ліквідних активів банку. Розраховується як співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності до зобов'язань що мають бути погашені строком до 31 дня включно. Значення нормативу має бути не меншим ніж 40%.

$$H6 = \frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Поточні рахунки + Короткострокові зобов'язання}} * 100\% \quad (1.3)$$

H6 або норматив короткострокової ліквідності – дозволяє визначити можливість банку виконувати наявні короткострокові зобов'язання за рахунок сформованих ліквідних активів. Розраховується як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань що мають бути погашені строком до одного року. Значення нормативу має бути не меншим ніж 20%.

$$K_{ва} = \frac{\text{Ліквідні активи}}{\text{Активи (всього)}} * 100\% \quad (1.4)$$

Коефіцієнт високоліквідних активів – визначається як питома вага високоліквідних активів у загальному обсязі робочих активів, не має бути меншим за 20%.

$$K_{за} = \frac{\text{Активи (всього)}}{\text{Зобов'язання (всього)}} * 100\% \quad (1.5)$$

Коефіцієнт загальної ліквідності – визначається як співвідношення загальної суми активів до зобов'язань, не має бути меншим за 100%.

$$K_{лза} = \frac{\text{Ліквідні активи} + \text{Загальні активи}}{\text{Активи (всього)}} * 100\% \quad (1.6)$$

Коефіцієнт співвідношення ліквідних і загальних активів – розраховується як співвідношення ліквідних активів, а саме готівки і еквівалентів, а також сальдо виданих та одержаних позик, в тому числі від ЦБ, до загальної питомої ваги активів банку.

$$K_{лцп} = \frac{\text{Ліквідні цінні папери}}{\text{Активи (всього)}} * 100\% \quad (1.7)$$

Коефіцієнт ліквідних цінних паперів – визначає питому вагу ліквідних цінних паперів уряду країн що знаходяться в портфелі банку, до загальної маси активів. Дозволяє визначити додаткову ліквідність, за рахунок якої може бути покритий кумулятивний розрив ліквідності або інші короткострокові потреби.

$$K_{свв} = \frac{\text{Строкові вклади}}{\text{Рахунки до запитання}} * 100\% \quad (1.8)$$

Коефіцієнт структурного співвідношення вкладів – рахується як співвідношення строкових вкладів до депозитів до запитання. Дозволяє оцінити ресурсну базу банку за рівнем строковості.

$$NSFR = \frac{\text{Наявний об'єм стабільного фінансування}}{\text{Необхідний об'єм стабільного фінансування}} * 100\% \quad (1.9)$$

NSFR або коефіцієнт чистого стабільного фінансування, згідно із визначенням в постанові Правління Національного банку України від 24 грудня 2019 року № 158 “Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)”: «норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування, достатній для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік». ^[20] Розраховується як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування (ASF: регулятивний капітал та зобов'язання) до обсягу необхідного стабільного фінансування (RSF: активи та позабалансові зобов'язання), зважені на встановлені для відповідного періоду коефіцієнти НБУ.

За своєю сутністю, нормативи Н6 та коефіцієнт чистого стабільного фінансування обидва дозволяють аналізувати ліквідність банку з огляду на його

ресурси із горизонтом в один рік, але якщо Н6 розглядає це лише з боку балансу банку та ліквідність як запас, то NSFR розглядає це питання з боку потоків ресурсів. Нормативні значення показника були приведені до 100% поступово з моменту його введення:

80% - з 1 квітня 2021 року;

90% - з 1 жовтня 2021 року;

100% - з 1 квітня 2022 року [20].

LCR або коефіцієнт покриття ліквідністю впроваджений для установлення мінімально необхідного рівня ліквідності, спрямованого на покриття можливого відтоку коштів з банку упродовж 30 днів. Коефіцієнт спрямований на відображення рівня стійкості банку до можливих ризиків, дефіциту ліквідності, а також кризових ситуацій, підчас яких спостерігається відтік коштів клієнтів банку. Розраховується як співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого відтоку грошових коштів за 30 днів.

Нормативи NSFR та LCR були прийняті в Україні відповідно до вимог Базельських угод, які застосовуються до світових банківських систем. Таким чином, одним із чинників запровадження нових нормативів та видалення схожого нормативу до NSFR – Н6 є приведення банківських нормативів України до міжнародних стандартів, зокрема Євросоюзу.

Для аналізу потреби банку в ліквідних коштах використовують декілька методів (рис. 1.2):

- метод аналізу надходжень і платежів (метод фондового пулу);
- метод поділу джерел фінансування (метод структурування фондів);
- метод аналізу показників ліквідності [17].

Кожен з цих методів через застосування певних припущень, дозволяє лише приблизно суму ліквідних коштів, що буде необхідна банку в певний період часу. Але, зазвичай, банки формують резерви ліквідних коштів для фінансування оперативних потреб в ліквідних коштах в короткостроковому періоді та планові резерви – для забезпечення довгострокових спрогнозованих або запланованих подій, що спричинять певну нестачу ліквідних коштів для банку.

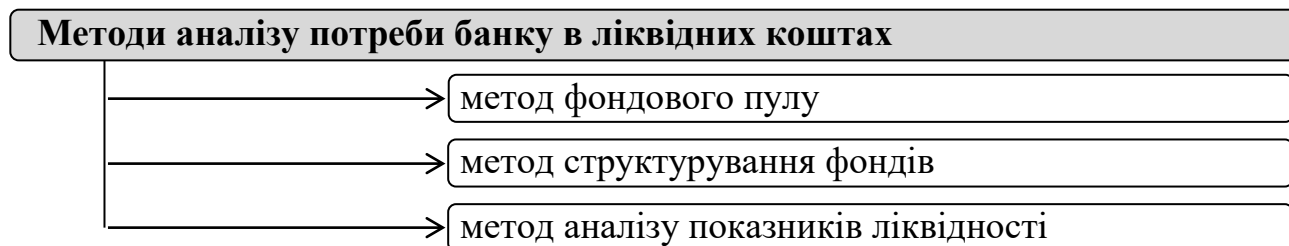

Рисунок 1.2 – Методи аналізу потреби банку в ліквідних коштах

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Метод аналізу надходжень і платежів (фондового пулу) полягає в оцінці наявних джерел ліквідних коштів, без поділу на типи та строки цих джерел, із загальною потребою в ліквідних коштах. Якщо загальна кількість ліквідних коштів більше ніж загальна потреба – наявна надлишкова ліквідність, яку слід інвестувати. Якщо загальна потреба перевищує наявні джерела коштів – навпаки, існує проблема дефіциту ліквідності. Через те що цей метод не враховує різницю між різними джерелами формування ліквідних коштів, його слід застосовувати у випадку, коли ресурсна база банку є досить однорідною.

Етапами застосування методу фондового пулу є (рис. 1.3):

- обрання періоду, для якого буде проводитись оцінка;
- прогнозування кількості депозитів та кредитів для періоду;
- розрахунок очікуваної зміни обсягів ліквідних коштів за період;
- визначення нетто-ліквідної позиції банку протягом періоду;
- складання плану дій на випадок профіциту або дефіциту ліквідності за період.

У випадку, коли ресурсна база банку не є однорідною та банк використовує кардинально різні джерела ліквідних коштів, варто застосовувати другий метод – поділу джерел фінансування або метод структурування фондів.

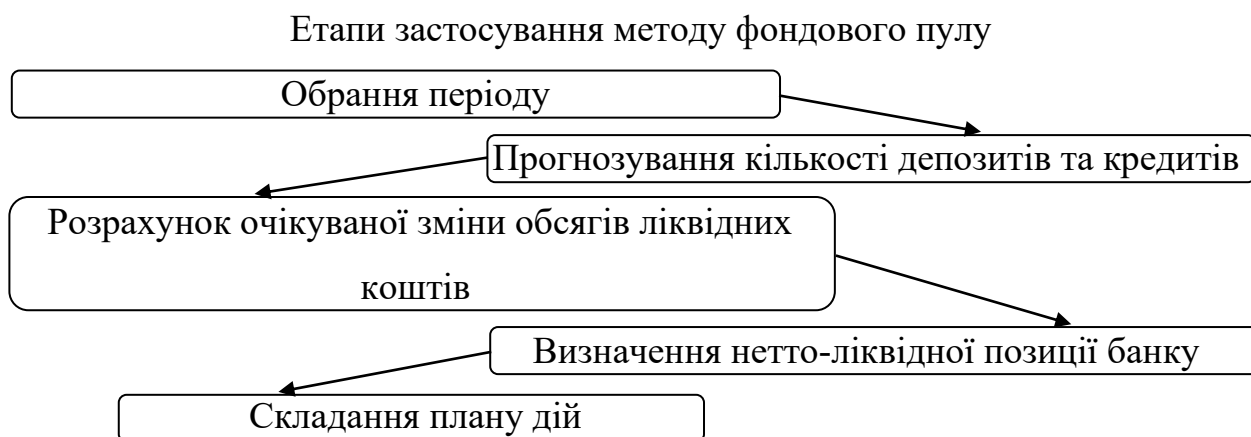

Рисунок 1.3 – Етапи застосування методу фондового пулу

Джерело: розроблено автором на основі [17]

Цей метод полягає у порівнянні відповідних строкових ресурсів із відповідними строковими зобов'язаннями, що дозволяє уникнути ризику появи від'ємного розриву ліквідності. Тобто, як приклад, короткострокові депозити та залишки на рахунках до запитання спрямовуються на формування короткострокових активів або створення резерву ліквідності, а довгострокові депозити – на видачу довгострокових кредитів або інший вид довгострокового вкладення ресурсів.

Етапами застосування методу структурування фондів є:

- Розподілення джерел формування ресурсів в залежності від їх строковості та оборотності;
- По кожному виду ресурсів, встановлення мінімального нормативного значення наявних ліквідних коштів певного виду;
- Використання ресурсів, що перевищують встановлене мінімальне значення по кожному виду для формування активів із відповідним ресурсу строком сплати.

Розрив ліквідності – показник що характеризує достатність додатніх грошових потоків до грошових витоків за певний період. Якщо сума надходжень за період перевищує суму витoku – це свідчить про профіцит ліквідності, яку можна інвестувати. Якщо сума надходжень менша за суму витoku – це свідчить про дефіцит ліквідності. Оперативний аналіз за розривом ліквідності дозволяє банку здійснювати щоденний контроль за ліквідністю.

Етапами операційного аналізу розриву ліквідності є:

- визначення планового періоду, що буде оцінюватись;
- виокремлення на періоді часових інтервалів, що відповідають строкам повернення (виконання) зобов'язань та активів та їх групування на групи за цими ознаками;
- прогнозування обсягів операцій банку на обраний період;
- обчислення значення розриву ліквідності для кожного з визначених інтервалів;
- обчислення загального рівня розриву ліквідності за весь період;
- створення плану дій у разі виникнення профіциту або дефіциту ліквідності відповідно до визначених інтервалів [2, с 459].

В залежності від строковості та постійності зобов'язань, пасиви банку поділяють на такі групи:

- Поточні зобов'язання – непостійні ресурси на рахунках банку, які можуть бути виведені без додаткового попередження і без заборон на виведення коштів. Такі кошти особливо чутливі до зміни процентних ставок, кон'юктури ринку, зміни тенденцій на фінансовому ринку або поява нових доступних інструментів для інвестицій та загальної економічної ситуації.
- Мінливі зобов'язання – частина непостійних ресурсів, що зазвичай залишається на рахунках клієнтів на кінець періоду але може бути виведена в будь-який час.
- Стабільні зобов'язання – ті ресурси, які мають низьку вірогідність дострокового виведення. До них відносяться строкові депозити, джерела коштів із фіксованою датою погашення, державні строкові цінні папери, депозитні сертифікати тощо. До всіх ресурсів з переліку застосовуються або певні обмеження щодо їх дострокового вилучення або санкції, що знижує таку вірогідність.
- Безстрокові пасиви – до цієї групи відносяться лише ті ресурси, на які банк впливає напряду, тобто власні кошти, фінансовий результат, сформовані резерви [21].

В залежності від потреб банку, ця специфікація може поглиблюватись або узагальнюватись, наведений розподіл є загальним.

Метод аналізу коефіцієнтів ліквідності є більш загальновживаним, так як для його застосування немає ніяких вимог окрім наявності статистичних даних роботи обраного банку та статистичних даних про інші банки за відповідний період. Він полягає в розрахунку та порівнянні показників ліквідності банку із нормативними значеннями та середніми значеннями обраних банків-конкурентів або банківської системи загалом.

Активи, як і пасиви, зазвичай під час аналізу ліквідності поділяються за ознакою строку погашення на такі види:

- Активи з негайним строком погашення. До них входять гроші на коррахунках, в інших банках, кошти в касах банку, цінні папери на продаж, що користуються великим попитом на ринку та можуть бути в короткий час конвертовані в грошові кошти.
- Активи із фіксованим строком погашення. До них входять інвестиційні цінні папери з інвестиційного портфелю банку, тому датою їх погашення вважають момент виконання обов'язків щодо відповідних цінних паперів; різні строкові активи (кредити, депозити, лізинг, факторинг, дебіторська заборгованість) що мають чітко визначені терміни повернення.
- Активи із невизначеним строком погашення. До них відносять прострочені, реструктуризовані, пролонговані кредити; кошти що були вкладені в купівлю або оренду основних засобів, обов'язкові резерви, пайові внески тощо; доходи майбутніх періодів.

Як бачимо, групування активів і пасивів за строками це складний процес. Тим паче він стає ще більш складним, якщо банк залучає ресурси з великої кількості джерел із різними умовами та термінами погашення. Таким чином, класифікація активів та пасивів за строками має відповідати одна-одному для того щоб банк мав можливість прогнозувати майбутні вхідні та вихідні грошові потоки [21].

В результаті дослідження, бачимо що наявна велика кількість методичних підходів для оцінки ліквідності банківської установи і слід пильно підходити до вибору методики оцінки, в залежності від особливості окремого банку та слідкувати за дотриманням чинних нормативних показників.

1.3 Необхідність та інструментарій управління ліквідністю банку

Як вже було визначено в попередніх підрозділах, управління ліквідністю це необхідний процес для забезпечення тривалого функціонування банківської установи, що має під собою мету в постійному безперебійному забезпеченні достатнього рівня ліквідності банку за мінімальних витрат [21].

Як було визначено в першому підрозділі роботи, ліквідність, багато в чому, визначає платоспроможність банку. Однак, остання залежить і від інших чинників таких як:

- розмір капіталу;
- спеціалізація та диверсифікація банківських послуг;
- загального рівня ризиковості діяльності;
- співвідношення власних і залучених коштів.

Для того щоб запобігти підвищенню ризику ліквідності, менеджмент банку використовує певні принципи в своїй діяльності:

- Пріоритетність ліквідності;
- Прогнозування та планування дій банку;
- Безперервність аналізу потреби в ліквідних коштах;
- Урахування ризику ліквідності при впровадженні діяльності банку.

Загалом, система управління банківської ліквідності складається з двох основних частин: стратегічного прогнозування та планування та оперативного моніторингу та управління ліквідністю.

При чому під час формування підсистеми стратегічного планування, слід формувати систему таким чином, щоб вона відповідала обраній стратегії розвитку банку. Щодо ліквідності є два основних види стратегії: стратегія максимізації прибутку, що призводить до накопичення прибуткових активів що призводить до свідомого підвищення ризику дисбалансу ліквідності; та стратегія мінімізації ризику та підтримки рівня прибутку.

Підсистема оперативного моніторингу та управління ліквідністю спрямована на виявлення поточної потреби в ліквідних коштах та найефективніших шляхах її забезпечення.

При тому під час формування системи управління ліквідністю, ефективність оцінюється за двома такими критеріями:

- Швидкістю перетворення активів у грошову форму;
- Вартістю підтримання необхідного рівня ліквідності [21].

Загалом, у теорії фінансового аналізу виділяють три основні стратегії управління ліквідністю:

- Управління ліквідністю через активи (трансформація активів)
- Управління ліквідністю через пасиви (запозичення ліквідних засобів)
- Управління ліквідністю через активи та пасиви (стратегія збалансованого управління ліквідністю) [2, с 437].

Стратегія трансформації активів полягає в формуванні достатньої кількості високоліквідних активів, що у разі наявності потреби в ліквідних коштах будуть продаватись (трансформуватись в кошти) до того моменту, як ця потреба буде задовільнена. Ця стратегія вважається найменш ризикованою через формування постійної кількості високоліквідних активів, проте і доволі дорогою через їх низьку прибутковість та вартість формування такої ресурсної бази. За умови обраної стратегії трансформації активів, банк має проводити аналіз цінової динаміки обраних високоліквідних активів на фінансових ринках, що дозволить обирати між декількома типами активів та прогнозувати можливу вартість швидкої реалізації; визначати оптимальне та відповідне із обраним курсом банку

співвідношення високоліквідних до загальних активів, за для забезпечення прибуткової діяльності банку із урахуванням мінливості наявної ресурсної бази.

Стратегія запозичення ліквідних засобів полягає в підтриманні ліквідності через запозичення коштів із зовнішніх джерел. Такий підхід дозволяє банку формувати базу активів з огляду на їх прибутковість а не ліквідність, як у стратегії трансформації активів. Однак такий підхід призводить до можливого розриву ліквідності, так як запозичення коштів проходить вже після виникнення потреби в ліквідних коштах, що також призводить до виникнення ринкових та цінових ризиків щодо залучення ресурсів. Необхідною умовою застосування цієї стратегії є високий рівень розвитку фінансового ринку, щоб банк мав доступ до своєчасного залучення необхідної кількості ліквідних коштів. Основними джерелами для залучення ліквідних коштів для банку є депозитні сертифікати, міжбанківські кредити, операції РЕПО, тощо. Тож в залежності від наявної пропозиції на ринку, вартість застосування такої стратегії може бути як вищою так і нижчою за інші варіанти. Крім того, для банку у котрого є проблеми із ліквідністю знайти ресурси на ринку буде важче та відсоткові витрати на такі ресурси будуть значно більшими. За умови застосування такої стратегії, банк має прогнозувати вартість ресурсів на фінансових ринках та можливість підтримання ліквідної позиції; аналізувати рух грошових потоків банку для прогнозування майбутньої потреби в залученні ліквідних коштів; проводити постійний аналіз продуктів на фінансовому ринку для визначення найбільш привабливих джерел з погляду на вартість, наявність, тип продукту, правила регулювання та наявні щодо нього обмеження на ринку [2, с 438-439].

Третій підхід – збалансоване управління ліквідністю, полягає в комбінації двох попередніх стратегій. Таким чином, частина потреб в ліквідних коштах забезпечується через високоліквідні активи, а частина – через запозичення ліквідних ресурсів ззовні. Основна перевага цієї стратегії полягає в її гнучкості, що дозволяє частково нівелювати недоліки кожної окремої стратегії, в залежності від зовнішніх обставин. Але для того щоб використовувати цю стратегію, банку доводиться проводити найбільшу кількість аналітики та прогнозування. Потрібно

постійно аналізувати стабільність ресурсної бази та рівень її диверсифікації за джерелами, знаходити необхідний баланс між джерелами фінансування та типом спрямування активів, проводити аналіз грошових потоків банку для прогнозування майбутніх потреб в ліквідних ресурсах, а також аналізувати стан фінансового ринку для можливості оцінювати наявні джерела залучення ліквідності. [2;21]

Стан ліквідності банку залежить, насамперед, від якості та структури портфелю активів. Таким чином, активи за ступеню їх ліквідності поділяють на три основні групи:

- Високоліквідні – активи, що перебувають у грошовій формі або можуть бути вільно або швидко конвертовані в гроші на фінансовому ринку. До них відносять готівку, кошти на банківських рахунках, державні цінні папери та банківські метали.
- Ліквідні – активи, що можуть бути перетворені у грошові кошти за короткостроковий період (до 30 днів). До них відносять усі активи із строком сплати до 30 днів (депозити банку, видані кредити) та не високоліквідні цінні папери.
- Низьколіквідні – активи, що не можуть бути швидко перетворені в грошові кошти. До них відносять прострочені та безнадійні кредити, основні засоби такі як нерухоме майно, ненадійна дебіторська заборгованість, цінні папери, що не обертаються на ринку тощо [2, с 445].

Структура активів та зміни в структурі відбуваються під впливом певних чинників, які потім досліджуються для виявлення закономірностей та можливості прогнозувати зміни в майбутньому.

Чинники поділяють на такі групи:

- Сезонні – показують зміну в структурі протягом певного періоду (тижня, місяця, кварталу);
- Структурні – відображають зміну в структурі активів по групі банків;
- Трендові – свідчать про довгострокові тенденції щодо зміни структури ресурсів банку, що потім екстраполюються на майбутні періоди;

- Циклічні – що відтворюють коливання бізнес активності протягом певного економічного циклу.

Таким чином, завдяки аналізу сезонних та циклічних коливань у попиті на продукти банку та наявності ресурсної бази, пожвавлення або зменшення економічної діяльності в певні періоди року, довгострокових трендів зміни структури активів банку – банківська установа має змогу прогнозувати свою потребу в ліквідних коштах заздалегідь. Хоча слід зазначити що для країн із низькою політичною стабільністю, виявлення цих чинників не завжди дозволяє адекватно прогнозувати потребу в ліквідних коштах [2, с 446].

Не менше значення ніж структура активів, для ліквідності банку відіграє якість та структура ресурсної бази банку. Аналіз ресурсної бази банку дозволяє виявити, які строкові ресурси наявні для банку, та які тенденції до зміни пропозиції відбуваються на фінансовому ринку загалом. Це напряму впливає на можливості банку формувати свій портфель активів.

Основне джерело ресурсів банку – це кошти його клієнтів. Це найбільш доступний, достатньо дешевий але мінливий ресурс. В основному його мінливість полягає в тому, що структура клієнтів банку неоднорідна та на їх попит на банківські послуги значною мірою впливають невідконтрольні банку чинники. Для того щоб розуміти постійність клієнтської бази, проводиться аналіз динаміки строкових депозитів та депозитів до запитання у загальній структурі вкладів. За рахунок порівняння зміни в структурі окремого банку та тенденціям по банківській системі загалом, можна робити висновок про вдалі або невдалі дії банку щодо формування стабільної ресурсної бази [5].

Для аналізу стабільності ресурсної бази банку використовують такі показники:

- Рівень осідання грошових коштів за рахунком (тобто яка кількість грошей в середньому залишається на рахунку на кінець періоду). Розраховується як співвідношення залишку на рахунку на кінець періоду до загальної суми надходжень за цей період.

- Показник середньої тривалості зберігання коштів на рахунку. Обчислюється як співвідношення середніх залишків коштів до середнього обороту по траті коштів у розрахунку на кількість днів в обраному періоді.

Для українських банків, найбільшим джерелом коштів є залишки на рахунках юридичних та фізичних осіб та вже тривалий час через зовнішньоекономічні та політичні чинники, є надлишок короткострокових та нестача довгострокових ресурсів банку.

Під час управління ліквідністю банку, менеджменту часто доводиться негайно приймати рішення, що будуть мати вплив на успішність та прибутковість банку в довгостроковому періоді. До цього відноситься і прийняття рішень щодо керування грошовою позицією банку.

Грошова позиція банку визначається як співвідношення загальної кількості наявних грошових коштів (кореспондентські рахунки та гроші в касах банку) до загальної кількості активів. Цей показник є тісно пов'язаним із нормами обов'язкового резервування, що встановлюються з боку НБУ для підтримання ліквідності банку.

Формування обов'язкових резервів має під собою такі цілі:

- Підтримка ліквідності банку;
- Регулювання обсягу грошової маси в обігу;
- Забезпечення своєчасних виплат на вимогу клієнтів банку.

Не дивлячись на те, що наявність обов'язкових резервів в банку фактично знижує реальний ризик для всієї банківської системи, наявність цих резервів призводить до того, що банки не використовують частину своїх активів, тож вони не доотримують частину можливого прибутку. Ця система має низку недоліків, в деяких країнах кошти з резервів дозволяється вкладати в цінні папери держави або частина резервів компенсується для банку, але зазвичай умови не є дуже сприятливими у порівнянні із іншими варіантами використання коштів [21].

Нестача коштів на резервному рахунку призводить до втрат для банку через застосування до нього штрафних санкцій, а надлишкові кошти – не використовуються в діяльності банку, тож не приносять прибутку.

Таким чином, основною метою для менеджменту обов'язкових резервів в банку є дотримання нормативів без появи надлишку або нестачі коштів на резервних рахунках.

Першим кроком є визначення необхідної кількості коштів спрямованих на резервний рахунок, згідно із встановленими Центральним банком нормативами. Після визначення цієї суми, менеджмент порівнює її із наявною кількістю грошових ресурсів. Якщо їх більше необхідного значення, це свідчить про те що ці ресурси можна використати за для отримання додаткового прибутку [21]. Якщо їх кількість менша за нормативне значення, менеджмент має негайно ліквідувати нестачу в коштах, тож постає питання в джерелах отримання грошей.

На вибір джерела покриття дефіциту в обов'язкових резервах впливають такі чинники:

- Ризикованість наявних джерел залучення коштів;
- Наявні правила регулювання та норми використання окремих інструментів на фінансовому ринку, що може обмежувати використання деяких з джерел;
- Вартість джерела;
- Терміновість покриття дефіциту;
- Тривалість потреби в поповненні резервних рахунків;
- Прогнози банку щодо фінансового середовища країни;
- Результати прогнозування майбутніх доходів та витрат, пов'язаних із використанням обраного джерела залучення коштів [21].

Додатково, окрім зазначених методик аналізу ліквідності банку, слід звертати і на зовнішні чинники успішності банку, що також свідчить про можливі наявні або майбутні проблеми. До таких сигналів входить:

- Втрата частки депозитів;
- Підвищення вартості запозичення коштів;
- Ускладнення в реалізації цінних паперів на ринку;
- Зниження ринкової ціни акцій банку;

- Зниження рейтингових оцінок платоспроможності, успішності банку, що публікуються державними джерелами або відомими аналітичними агентствами;

- Зниження попиту на відкриття нових рахунків в банку, незацікавленість клієнтів в нових продуктах, зниження активної клієнтської бази;

В Україні через стан економіки, все ще недостатню довіру до банків з боку клієнтів, нерозвиненість ринку цінних паперів, політичну нестабільність та непередбачуваність стану фінансового ринку та економіки в цілому, для менеджменту зазвичай не є доступними деякі з перелічених джерел коштів.

Через те, що після втрати ліквідності банк постає перед ризиком нестачі коштів, що може призвести як до втрати клієнтської бази, так і навіть до його ліквідації, після настання серйозних проблем із ліквідними коштами, відновити його репутацію та довіру до нього з боку клієнтів майже не можливо. Виходячи з цього, менеджмент банку має постійно забезпечувати достатній рівень ліквідності за мінімальних втрат. Тому важливе значення має застосований банком інструментарій управління ліквідністю, зокрема, методи оцінювання потреби в ліквідних коштах, достатність джерел їх поповнення для кожного банку, стратегії управління ліквідною позицією та їх інтеграція, взаємодія та відповідність меті обраної стратегії розвитку банку.

РОЗДІЛ 2

СТАН УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ АБ «УКРГАЗБАНК»

2.1 Організаційні засади управління ліквідністю в АБ «УКРГАЗБАНК»

Об'єктом дослідження є АБ «УКРГАЗБАНК» (Повна назва Публічне Акціонерне Товариство Акціонерний Банк «УКРГАЗБАНК») - український комерційний банк, який за розміром активів входить до п'ятірки найбільших банків України. АБ «УКРГАЗБАНК» на 94.94% належить державі в особі Міністерства фінансів України [23]. Він має стратегічне значення для економіки країни, стабільно обслуговуючи всі клієнтські сегменти: фізичних осіб, ФОП, малий та середній бізнес, великі корпорації.

АБ «Укргазбанк» є правонаступником ВАТ АБ «Укргазбанк», ЗАТ «Інтергазбанк» та АТЗТ «Хаджибейбанк», зареєстрованого Національним банком України 21 липня 1993 року (реєстраційний № 183).

Організаційно-правова форма банку – акціонерне товариство, тип акціонерного товариства – публічне акціонерне товариство. Місце реєстрації та головний офіс банку знаходиться в Києві, та має більше 100 філій розташованих по території всієї України.

АБ «УКРГАЗБАНК» входить до 15 системно важливих банків України, тож до нього, як до системно важливого банку, застосовуються підвищені вимоги для забезпечення їхньої стабільності та надійності.

Управління ліквідністю банку входить до загальної стратегії ризик-менеджменту. Стратегія ризик-менеджменту банку базується на дотриманні принципу беззбитковості діяльності та спрямована на забезпечення оптимального

співвідношення між прибутковістю окремих бізнес-напрямів та рівнем ризиків, що приймає на себе банк, здійснюючи певні операції [23].

За визначенням банку, вирізняють такі типи ризиків:

- кредитний ризик,
- ризик ліквідності,
- операційний ризик,
- ризик зміни процентної ставки,
- валютний ризик,
- ринковий ризик.

В процесі управлінні ліквідністю та ризиками, пов'язаними з нею задіяні такі відділи (Рис. 2.1).

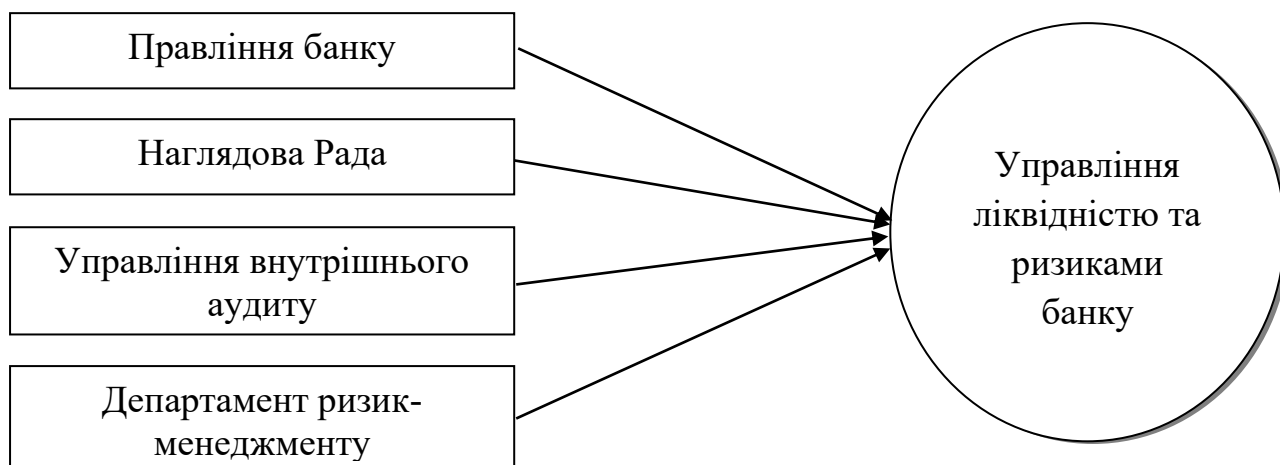

Рисунок 2.1 – Учасники процесу управління ліквідністю та ризиками банку

Джерело: розроблено автором на основі [23,24]

Правління банку:

Правління банку визначає форму та встановлює порядок моніторингу за діяльністю банку, забезпечує функціонування системи управління ризиками та внутрішнього контролю, забезпечує складання річної фінансової звітності до затвердження керівництвом банку (Наглядова Рада та Загальні збори акціонерів) [23; 24].

Наглядова Рада:

Наглядова Рада спостерігає за станом управління ризиками, впливає на обраний Правлінням рівень схильності до ризиків банку.

Управління внутрішнього аудиту;

Управління внутрішнього аудиту проводить внутрішню перевірку та тестування функціональності системи управління ризиками та внутрішнього контролю банку.

Департамент ризик-менеджменту.

Департамент ризик-менеджменту виконує наступні функції:

- Проводить постійний кількісний та якісний аналіз ризиків, на які натрапляє банк;
- Розробляє методологію управління ризиками;
- Відповідає за створення системи для автоматизованого ведення та оброблення бази даних щодо ризиків;
- Проводить моніторинг за дотриманням банком встановлених лімітів, ідентифікує та фіксує їх порушення;
- Проводить аналіз можливих сценаріїв;
- Готує звітність стосовно ризикових позицій, надає свої рекомендації щодо їх оптимального значення для Правління банку;
- Проводить аналіз кредитних процесів та продуктів банку;
- Приймає участь в оцінці фінансового стану позичальників та ліквідності кредитного забезпечення в процесі кредитування.

Одним з результатів процесу управління ризиками, є випуск документу, що зветься «Декларація схильності до ризиків», в якому банк затверджує граничні показники агрегованого ризику та ризик-апетиту по кожному з видів ризиків.

Ризик-апетит щодо ризику ліквідності включає мінімальні значення коефіцієнту покриття ліквідністю (LCR), коефіцієнту чистого стабільного фінансування (NSFR), обмеження показників концентрації в зобов'язаннях.

АБ «УКРГАЗБАНК» визначає ризик ліквідності – "як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання у належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат [23; 24].

Основним органом управління ризиком ліквідності в Банку є Правління, до повноважень якого входить формування політики з управління ліквідністю, затвердження відповідних політик та процедур. Комітет з питань управління активами та пасивами (КУ АП) є виконавчим комітетом Правління, до функцій якого входить втілення політики управління ліквідністю, прийняття поточних рішень щодо управління ліквідністю, затвердження внутрішніх лімітів Банку.

Управління ліквідністю в Банку розподіляється на 3 складові (Рис. 2.2):

- щоденне управління ліквідністю;
- поточне управління ліквідністю;
- довгострокове управління ліквідністю.

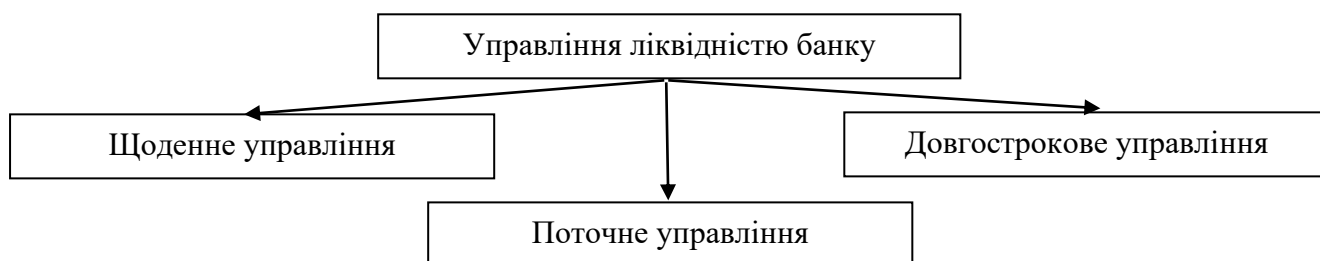

Рисунок 2.2 – Складові управління ліквідністю АБ «УКРГАЗБАНК»

Джерело: розроблено автором на основі [23;24]

Управління миттєвою ліквідністю здійснюється Казначейством банку шляхом аналізу залишків на кореспондентських рахунках на початок дня, даних платіжного календаря щодо надходжень та відтоку коштів, планів підрозділів Головного Банку по операціям на протязі дня, інформації про рух коштів на рахунках клієнтів.

Управління поточною ліквідністю (строком на 1 місяць) здійснюється Департаментом ризик-менеджменту шляхом визначення потреб банку у ліквідних коштах – при цьому застосовується метод джерел і використання коштів, який полягає у визначенні величини розриву ліквідності на протязі заданого періоду, що дорівнює різниці між очікуваними надходженнями і потенційними відтоками грошових коштів.

Управління довгостроковою ліквідністю (на строк більше 1-го місяця) здійснюється Департаментом ризик-менеджменту за методом ресурсного

розриву(шляхом оцінки ступеня невідповідності строкової структури активів строковій структурі пасивів) [23].

Як результат роботи з управління ліквідністю, підрозділами банку випускаються різні види управлінської звітності, зокрема такі види виокремлює Національний банк України в Положенні про організацію бухгалтерського обліку в банківських установах України № 75 від 04.07.2018 року [36]:

- звіт про зміни в балансі;
- аналіз змін статей балансу;
- звіт про зміни доходів та витрат;
- аналіз змін доходів та витрат;
- зведений фінансовий звіт;
- звіт про зміни капіталу;
- аналіз процентної дохідності та збитковості;
- звіт про позабалансові ризики;
- звіт про активи, придбані для подальшого продажу (в якому передбачена вартість їх придбання та поточна оцінка можливої ціни реалізації);
- звіт про зміни вартості портфеля інвестиційних цінних паперів;
- звіт про прострочені кредити та інші активи
- звіт про платоспроможність (достатність капіталу) та ліквідність.

Загальним результатом роботи банку за період також є випуск фінансової звітності, що надається інвесторам та Національному банку України. АБ «Укргазбанк» випускає річну та проміжну звітність за 6 та 9 місяців, її можна знайти у відкритому доступі на офіційному сайті банку. Крім фінансової звітності, банк надає також розрахунки щодо значень нормативів ліквідності за вимогою регулятора щоденно. [23; 36].

2.2 Аналіз джерел формування та напрямків використання ліквідних коштів у банку

Аналіз розпочнемо із розгляду структури пасивів та їх динаміки за три останніх періоди. Через відсутність фінансової звітності за повний 2023 календарний рік, аналіз проводився на даних новішої наявної фінансової звітності, з 2020 по 2022 рік, а 2023 рік аналізувався окремо на основі останньої доступної проміжної звітності – за 9 місяців 2023 року.

Як можемо побачити (рис. 2.3; таблиця 2.1), найбільшу частку зобов'язань банку складають кошти клієнтів у загальній сумі 124,729,827 тис .грн. Кошти клієнтів за період трьох років складали від 87% до 94% в загальній структурі зобов'язань банку. На другому місці за вагомістю стоять кошти кредитних установ у розмірі

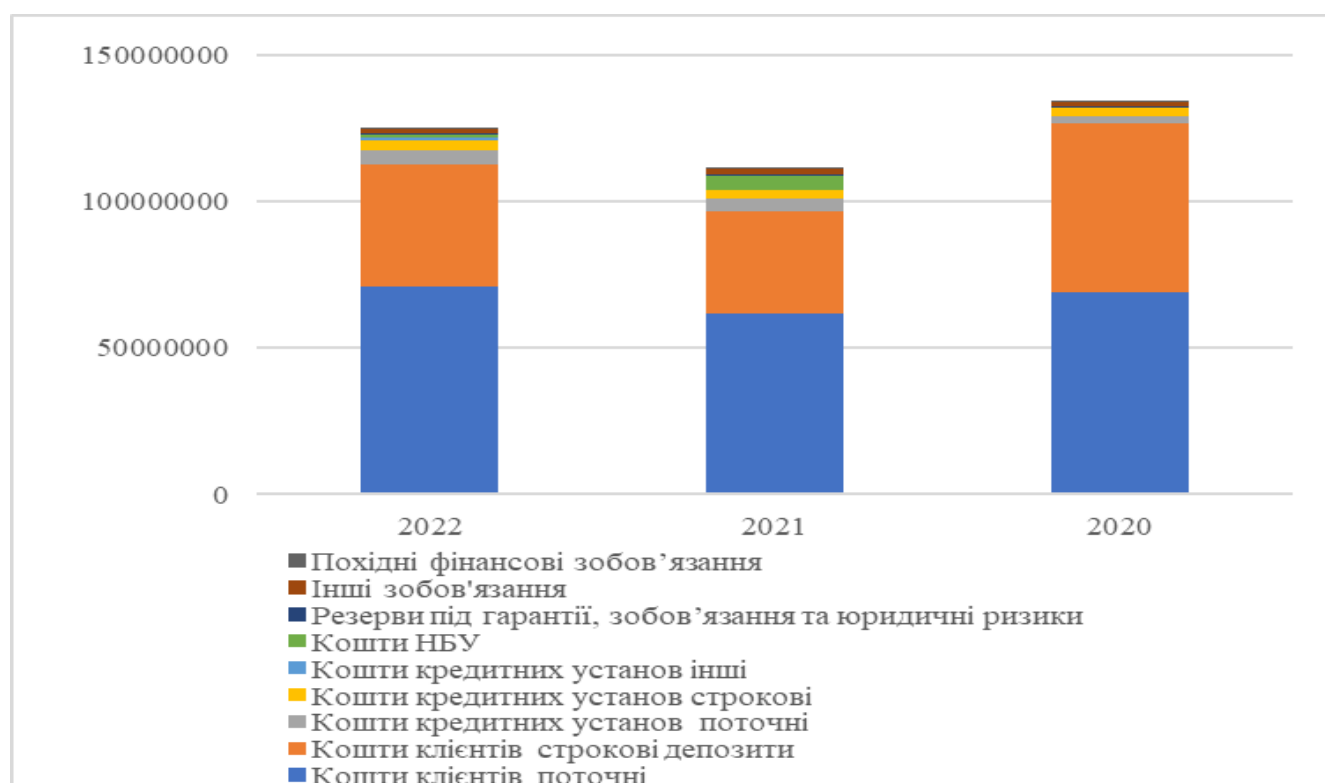

Рисунок 2.3 – Структура зобов'язань АБ «Укргазбанк» у 2020-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [25]

8,954,428 тис. грн, які складали від 4% до 7% в структурі зобов'язань за три періоди. Інші статті зобов'язань складають від 2% до 7% за період дослідження. До цих статей входять кошти НБУ, сформовані резерви та інші зобов'язання.

Таблиця 2.1 – Структура пасивів АБ «Укргазбанк» у 2020-2022 рр.

Показники (тис.грн.)	2022	2021	2020
Пасиви	131 645 949	123 271 516	142 702 732
Зобов'язання	124 729 827	111 640 614	134 153 901
Кошти клієнтів:	112 778 613	96 736 381	126 498 709
Поточні рахунки	70 990 965	61 739 404	69 216 569
Строкові депозити	41 787 648	34 996 977	57 282 140
Кошти кредитних установ	8 954 428	7 305 696	5 669 678
Поточні	4 595 444	4 458 932	2 434 827
Строкові	3 385 859	2 505 737	3 164 521
Інші	973 125	341 027	70 330
Кошти НБУ	998 956	4 699 967	-
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	698 805	635 462	406 111
Інші зобов'язання	1 298 288	1 745 989	1 290 946
Похідні фінансові зобов'язання	737	72 346	227 651

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Щодо динаміки пасивів (таблиця 2.2) за три роки, з основних змін можна побачити значне зменшення загальної суми у 2021 році на 13.6% у порівнянні із 2020 роком. Це відбулось через виведення значної кількості грошей з поточних та строкових рахунків клієнтів банку, в основному з рахунків клієнтів з сфери обслуговування та транспорту. Це позбавило банк значної кількості строкових ресурсів, було виведено 22,285,163 тис. грн або 38.9% строкових депозитів. За 2022 рік банк зміг залучити додаткові строкові ресурси у розмірі 6,790,671 тис. грн або +19.4% у відсотковому вираженні. Кошти НБУ за період репрезентовані у вигляді отриманих в 2021 році кредитах рефінансування: 3,669,993 тис.грн. – короткостроковий кредит; 999,974 тис.грн. – довгостроковий кредит, короткострокова частина кредиту була сплачена в 2022 році, на кінець року на балансі залишились лише довгострокові зобов'язання, що мають бути погашені до 9 січня 2026 року. До інших зобов'язань в таблиці 2.1 увійшли такі статті з звітності як орендні зобов'язання та інші зобов'язання.

Таблиця 2.2 – Динаміка пасивів АБ «Укргазбанк» у 2020-2022 рр.

Показники (%)	2022	2021
Пасиви	7%	-14%
Зобов'язання	12%	-17%
Кошти клієнтів:	17%	-24%
- Поточні рахунки	15%	-11%
- Строкові депозити	19%	-39%
Кошти кредитних установ	23%	29%
- Поточні	3%	83%
- Строкові	35%	-21%
- Інші	185%	385%
Кошти НБУ	-79%	100%
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	100%	56%
Інші зобов'язання	-26%	100%
Похідні фінансові зобов'язання	-99%	-68%

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Щодо потоку ліквідності за всі три періоди, можна побачити що потік короткострокової ліквідності збільшується протягом двох років, на відміну від довгострокового потоку, що свідчить про необхідність формування достатнього запасу відповідних потоків від використання цих ресурсів, що буде розглянуто далі під час розгляду структури та динаміки активів банку.

Щодо структури активів (таблиця 2.3, рис. 2.4), на першому місці за 2022 та 2021 рік стоять кредити видані та фінансова оренда, займають від 45% до 49% загальної суми активів. У 2020 році найсуттєвішу частку займали інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід – 39%, коли частка виданих кредитів була на рівні 35%. Це відбулось через значне збільшення інвестицій вільних коштів в ОВДП на 29,980,126 тис.грн. (збільшення більше ніж вдвічі), які були реалізовані в наступних періодах.

В 2022 та 2021 частка інвестицій в структурі балансу значно скоротилася (таблиця 2.4), складаючи 18% та 24% відповідно. Також суттєву частину активів складають грошові кошти та їх еквіваленти, що складають 27% (2021 – 24%, 2020 – 25%).

Таблиця 2.3 – Структура активів АБ «Укргазбанк» у 2020-2022 рр.

Показники (тис.грн.)	2022	2021	2020
Грошові кошти та їх еквіваленти	35 346 787	30 188 103	35 287 994
Банківські метали	1 349	1 666	2 401
Кошти у кредитних установах	2 420 569	5 081 150	661 491
Похідні фінансові активи	15 069	509	5 186
Кредити клієнтам та фінансова оренда	64 759 128	55 889 683	47 517 583
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	23 217 149	29 458 919	56 034 056
Інвестиційна нерухомість	156 366	153 955	149 255
Основні засоби та нематеріальні активи	1 234 025	1 187 141	1 348 538
Активи з права користування	166 113	255 664	157 200
Інше майно	337 064	385 353	770 248
Поточні активи з податку на прибуток	2 690 423	-	39 429
Відстрочені активи з податку на прибуток	30 138	32 254	-
Інші активи	1 271 769	637 119	729 351

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Інші 6% розподілені між поточними активами з податку на прибуток, коштами в кредитних установах, іншими активами та основними засобами та нематеріальними активами.

Слід зазначити, що для більш зрозумілого графічного відображення структури, в пункт «інші активи» на рис. 2.4 входять такі статті балансу як інші активи (1%), інше майно (0.3%), інвестиційна нерухомість, банківські метали, активи з права користування та відстрочені активи з податку на прибуток разом складають 0.2%.

Як можемо побачити, значну частку активів в усіх періодах складають грошові кошти та їх еквіваленти (таблиця 2.4), що теоретично може бути наслідком надлишку короткострокових ресурсів та може слугувати чинником для формування профіциту короткострокової ліквідності. Чи насправді це так, розглянемо в пункті

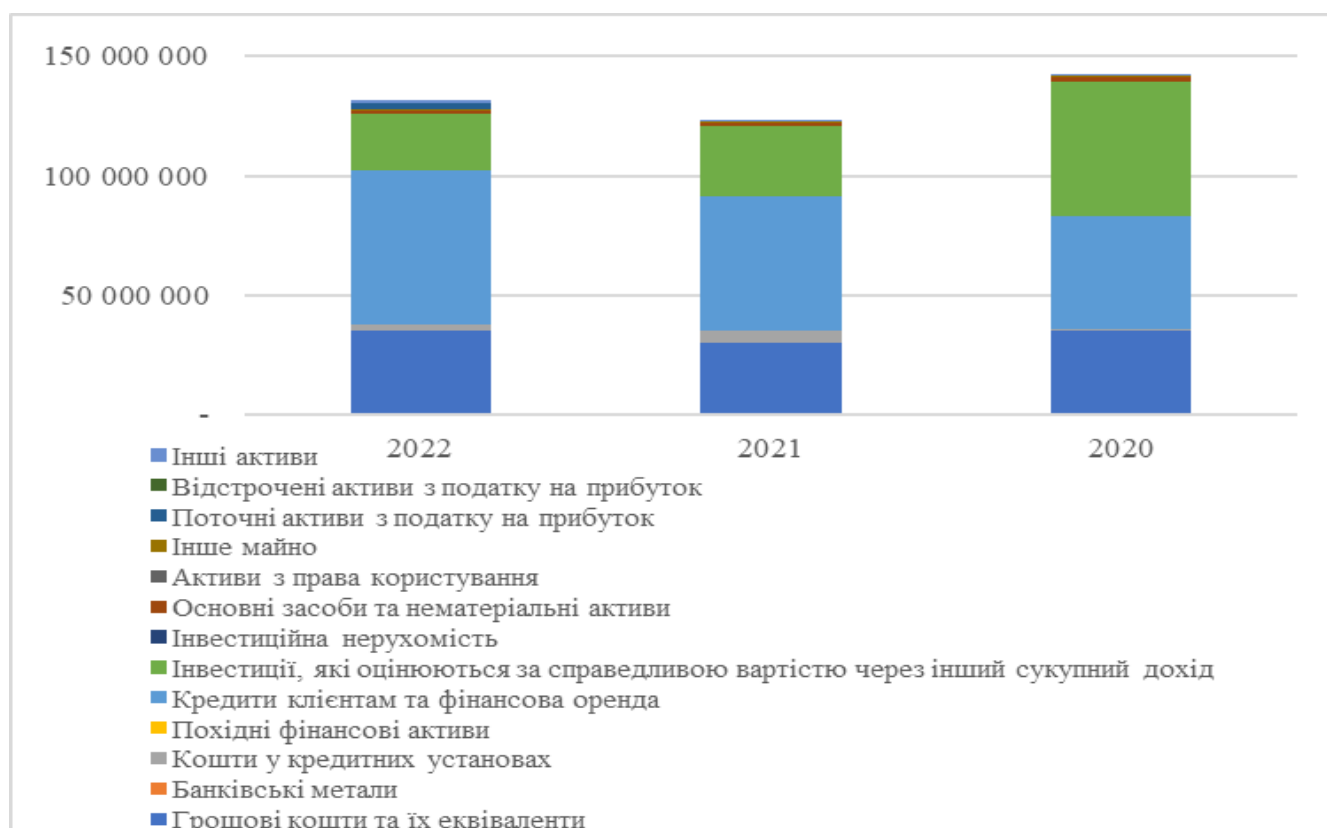

Рисунок 2.4 – Структура активів АБ «Укргазбанк» у 2020-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Таблиця 2.4 – Динаміка активів АБ «Укргазбанк» у 2020-2022 рр.

Показники (%)	2022	2021
Грошові кошти та їх еквіваленти	17%	-14%
Банківські метали	-19%	-31%
Кошти у кредитних установах	-52%	668%
Похідні фінансові активи	2861%	-90%
Кредити клієнтам та фінансова оренда	16%	18%
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	-21%	-47%
Інвестиційна нерухомість	2%	3%
Основні засоби та нематеріальні активи	4%	-12%
Активи з права користування	-35%	63%
Інше майно	-13%	-50%
Поточні активи з податку на прибуток	100%	-100%
Відстрочені активи з податку на прибуток	-7%	100%
Інші активи	100%	-13%

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Виходячи з аналізу, можна сказати що запас миттєвої ліквідності наявний в банку покриває лише приблизно 50% від короткострокових/поточних

зобов'язань банку. Хоча, враховуючи те, що банк використовує частину ресурсів на рахунках до запитання, як довгострокові або, по суті, вічні за своєю сутністю ресурси, про що мова піде нижче, то можна сказати що запасу ліквідності більш ніж достатньо для нормального функціонування банку.

Слід також розглянути структуру активів та пасивів за їх строковістю, та динаміку співвідношення активів до зобов'язань за строками за три роки (таблиця 2.5, рис. 2.5). Як можемо побачити, в кожному періоді існувала нестача активів строком «на вимогу/до одного року» та надлишок зобов'язань зі строком погашення «понад один рік». Така різниця виникає через велику кількість грошей на поточних рахунках клієнтів банку. За розрахунками банку, станом на 2022 рік частина цих коштів у розмірі 53,906,182 тис.грн. є стабільними залишками на рахунку, що дозволяє їх вважати по суті безстроковим ресурсом, розмір якого перераховується кожного року.

Таблиця 2.5 – Співвідношення зобов'язань до активів АБ «Укргазбанк» за строками у 2020-2022 рр.

Показники (тис.грн.)	2022	2021	2020
Активів всього	131 645 967	123 271 516	142 702 732
На вимогу/до одного року	86 302 376	73 938 502	95 078 964
Понад один рік	43 450 005	47 350 901	45 198 527
Без строку погашення	1 893 586	1 982 113	2 425 241
Зобов'язання всього	-124 729 828	-111 640 614	-134 153 901
На вимогу/до одного року	-122 629 154	-108 979 371	-130 218 381
Понад один рік	- 2 100 674	- 2 661 243	- 3 935 520
Без строку погашення	-	-	-
Чиста сума (розрив)	6 916 139	11 630 902	8 548 831
На вимогу/до одного року	- 36 326 778	- 35 040 869	- 35 139 417
Понад один рік	41 349 331	44 689 658	41 263 007
Без строку погашення	1 893 586	1 982 113	2 425 241

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Додатково, банк має резерв ліквідності у вигляді необтяжених цінних паперів, що надають можливість покривати кумулятивний резерв ліквідності у розмірі 4,022,608 тис.грн. Таким чином, розрив ліквідності між строками «на вимогу/до одного року» та «понад один рік» не впливає на можливість банку

своєчасно та в повному обсязі розраховуватись за власними зобов'язаннями за умовами успішного функціонування банку в наступних періодах.

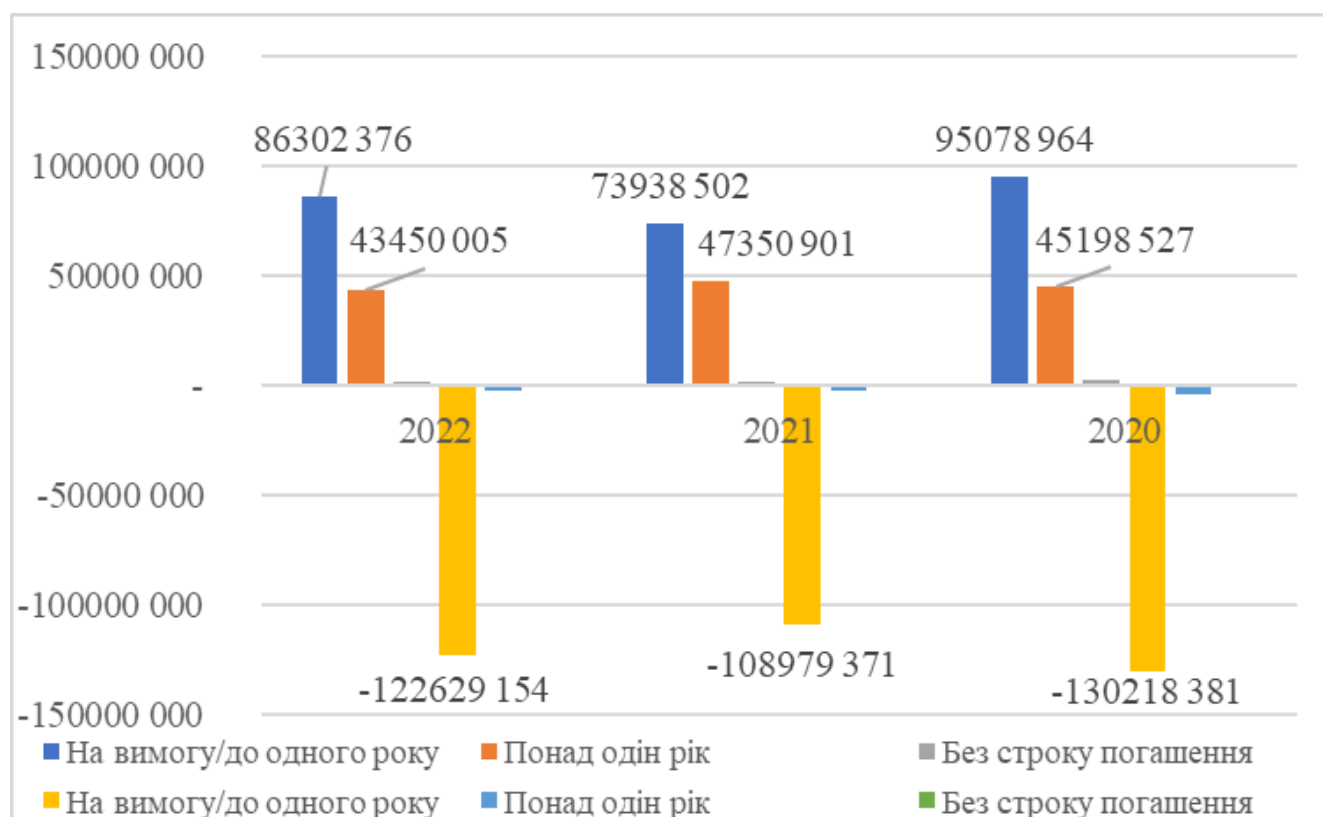

Рисунок 2.5 – Співвідношення зобов'язань до активів АБ «Укргазбанк» за строками за 2020-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Для того щоб оцінити результативність банку та його фінансове становище, а також оцінити його можливість успішно функціонувати в наступних періодах, розрахуємо наступні коефіцієнти, що дозволять оцінити нам використання наявних ресурсів та рентабельність банку (див. таблицю 2.6).

Можемо побачити, що банк отримувач чистий прибуток у 2020 та 2021 році, при тому значно збільшивши його суму на 3,650 млн. грн. Але в 2022 році банк зіткнувся із чистим збитком як результат своєї діяльності. Чинником цього слугувало створення додаткових резервів на очікувані кредитні збитки, що були спричинені повномасштабною агресією росії, що розпочалася 24 лютого 2022 року. Сума додаткового резерву за 2022 рік складає 7,134,791 тис.грн. Тому, наявний чистий збиток на кінець 2022 року не свідчить про неприбутковість банку, а про виведення частини коштів на формування додаткових резервів.

Таблиця 2.6 – Показники діяльності АБ «Укргазбанк» за 2020-2022 рр.

Показники (тис.грн., %)	2022	2021	2020
Чистий прибуток	-3 861 513	3 771 007	411 039
Загальні активи	131 645 949	123 271 516	142 702 732
Дохідні активи	90 568 281	90 584 216	104 367 571
Кредитний портфель	64 759 128	55 889 683	47 517 583
Власний капітал	6 916 122	11 630 902	8 548 831
Коеф. активності залучення зобов'язань	93%	88%	93%
Коеф. активності залучення строкових депозитів	32%	28%	40%
Коеф. активності використання залучених зобов'язань у дохідних активах	74%	83%	79%
Коеф. активності використання залучених зобов'язань у кредитному портфелі	53%	51%	36%
Коеф. рівня дохідних активів	69%	73%	73%
Коеф. кредитної активності	49%	45%	33%
Коеф. загальної інвестиційної активності	18%	24%	39%
Коеф. інвестицій у дохідних активах	26%	33%	54%
Коеф. надійності	6%	11%	6%
Рентабельність активів	-3%	3%	0%

Джерело: розроблено автором на основі [25]

З розрахунків, можемо побачити що коефіцієнти використання залучених коштів знаходяться на високому рівні, що свідчить про активне використання залучених ресурсів. Коефіцієнт надійності визначає рівень залежності банку від залучених коштів, за весь період він був в діапазоні від 6% до 11%, що відповідає нормативному значенню (не менше 5 %). Це свідчить про те, що банк має забезпеченість власним капіталом, хоча й не сильно перевищує нормативне значення. Рентабельність активів зростала протягом 2020-2021 року, але в 2022 році через формування додаткових резервів, банк не отримав прибутку. Рівень дохідних активів зберігається протягом всього періоду на рівні від 69% до 73% відсотків, що є гарним результатом. Кредитний портфель протягом кожного року зростав, що свідчить про збільшення обсягів кредитних операцій. Банк збільшив обсяг кредитного портфелю з 47,517,583 тис.грн. у 2020 до 64,759,128 тис.грн. у 2022 році.

Тепер подивимось на структуру та динаміку активів та пасивів за останньою наявною інформацією за 2023 рік, а саме за 9 місяців. Почнемо з пасивів (рис. 2.6, таблиця 2.7):

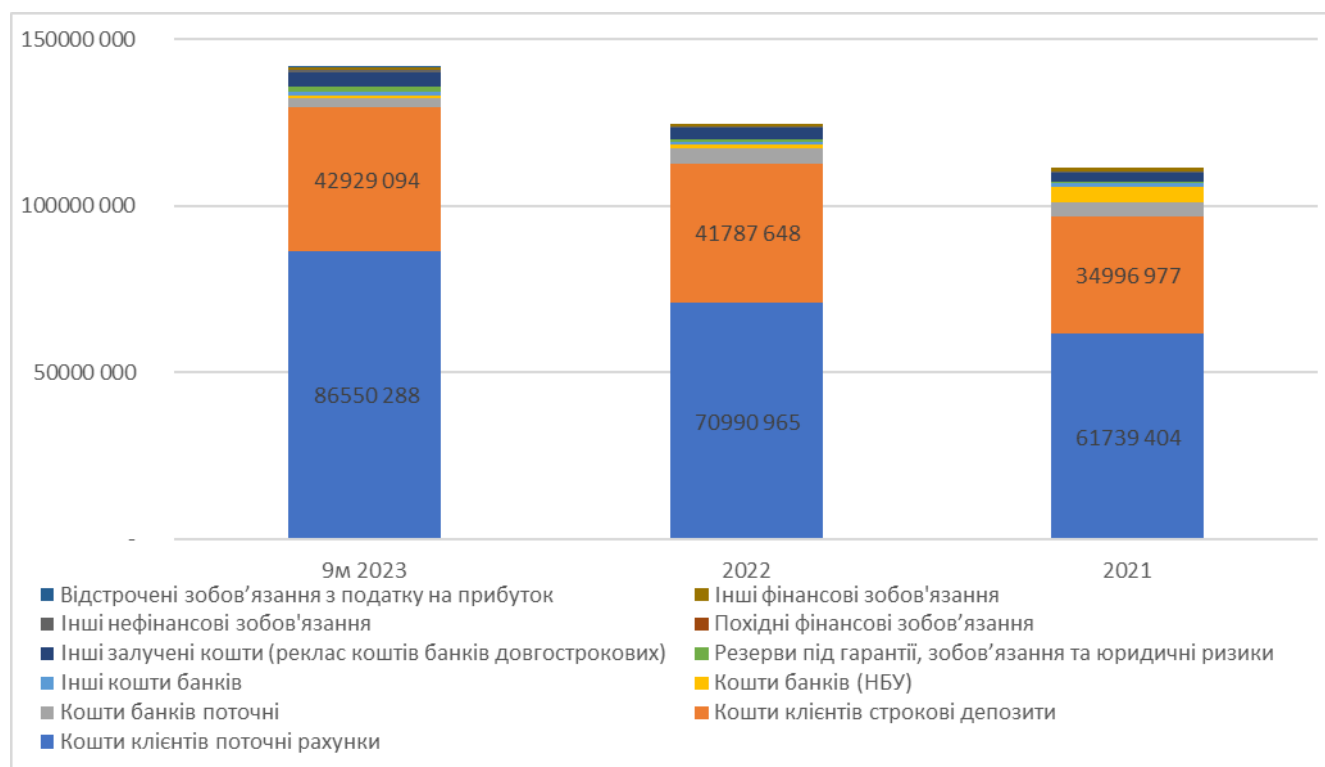

Рисунок 2.6 – Структура зобов'язань АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 року та 2021-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [37]

Можемо побачити, що за 9 місяців 2023 року, кількість зобов'язань зросла з 124 729 827 тис.грн. у 2022 році до 141 610 232 тис.грн. – на 14% (таблиця 2.8). Кількість грошей на поточних рахунках також значною мірою зросла та складає найбільшу питому вагу за всі три роки, збільшившись на 22% у порівнянні із попереднім періодом, що свідчить про продовження тенденції на накопичення надлишкової миттєвої ліквідності банком. Крім того, зросла кількість довгострокових коштів – інші залучені кошти зросли на 34% з 3 385 858 тис. грн. до 4 534 465 тис.грн. у грошовому виразі. Більшу частину цих коштів банку складає раніше отримана позика від трьох банків під заставу ОВДП – 75% від загальної суми, 25% складаються з довгострокових кредитів та депозитів банків.

Таблиця 2.7 – Структура пасивів АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 року у порівнянні із 2021-22 рр.

Показники (тис. грн.)	9м 2023	2022	2021
Пасиви	152 847 243	131 645 949	123 271 516
Зобов'язання	141 610 232	124 729 827	111 640 614
Кошти клієнтів:	129 479 382	112 778 613	96 736 381
Кошти клієнтів поточні рахунки	86 550 288	70 990 965	61 739 404
Кошти клієнтів строкові депозити	42 929 094	41 787 648	34 996 977
Кошти банків	4 717 963	6 567 526	9 499 926
Кошти банків поточні	2 746 398	4 595 444	4 458 932
Кошти банків (НБУ)	999 172	998 956	4 699 967
Інші кошти банків	972 393	973 126	785 800
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	1 426 536	698 805	635 462
Інші залучені кошти (реклам коштів банків довгострокових)	4 534 465	3 385 859	2 505 737
Похідні фінансові зобов'язання	2 605	737	72 346
Інші нефінансові зобов'язання	534 529	526 915	402 119
Інші фінансові зобов'язання	844 683	771 737	1 343 870
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	70 069		-

Джерело: розроблено автором на основі [37]

Таблиця 2.8 – Динаміка пасивів АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 року та 2022 р.

Показники (%)	9м 2023	2022
Пасиви	16%	7%
Зобов'язання	14%	12%
Кошти клієнтів:	15%	17%
Кошти клієнтів поточні рахунки	22%	15%
Кошти клієнтів строкові депозити	3%	19%
Кошти банків	-28%	-31%
Кошти банків поточні	-40%	3%
Кошти банків (НБУ)	0%	-79%
Інші кошти банків	0%	-
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	104%	10%
Інші залучені кошти (реклам коштів банків довгострокових)	34%	35%
Похідні фінансові зобов'язання	253%	-99%
Інші нефінансові зобов'язання	1%	31%
Інші фінансові зобов'язання	9%	-43%
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	100%	n/a

Джерело: розроблено автором на основі [37, 25]

Тепер перейдемо до аналізу змін в активах за 9 місяців 2023 року (рис.2.7, таблиця.2.9). Як можемо побачити, зросла кількість грошових коштів та їх еквівалентів на 845 608 тис.грн., а також значно зросла сума інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід на 114%, з 23 217 149 тис.грн. до 49 788 327 тис.грн. на кінець вересня 2023 року. Кількість наданих кредитів значно знизилась з 64 759 128 тис.грн. до 59 902 725 тис.грн., на 7% або 4 856 403 тис.грн. у грошовому вираженні (таблиця 2.10). Кількість кредитів та авансів виданих банкам (що до рекласифікації у звітності 2021 та 2022 років було класифіковано як «кошти у кредитних установах») зменшилася на 22%. Тож бачимо сукупну тенденцію, що спостерігали і в зміні в пасивах – кількість миттєвих та короткострокових зобов'язань підвищується, разом із наявністю відповідних ресурсів.

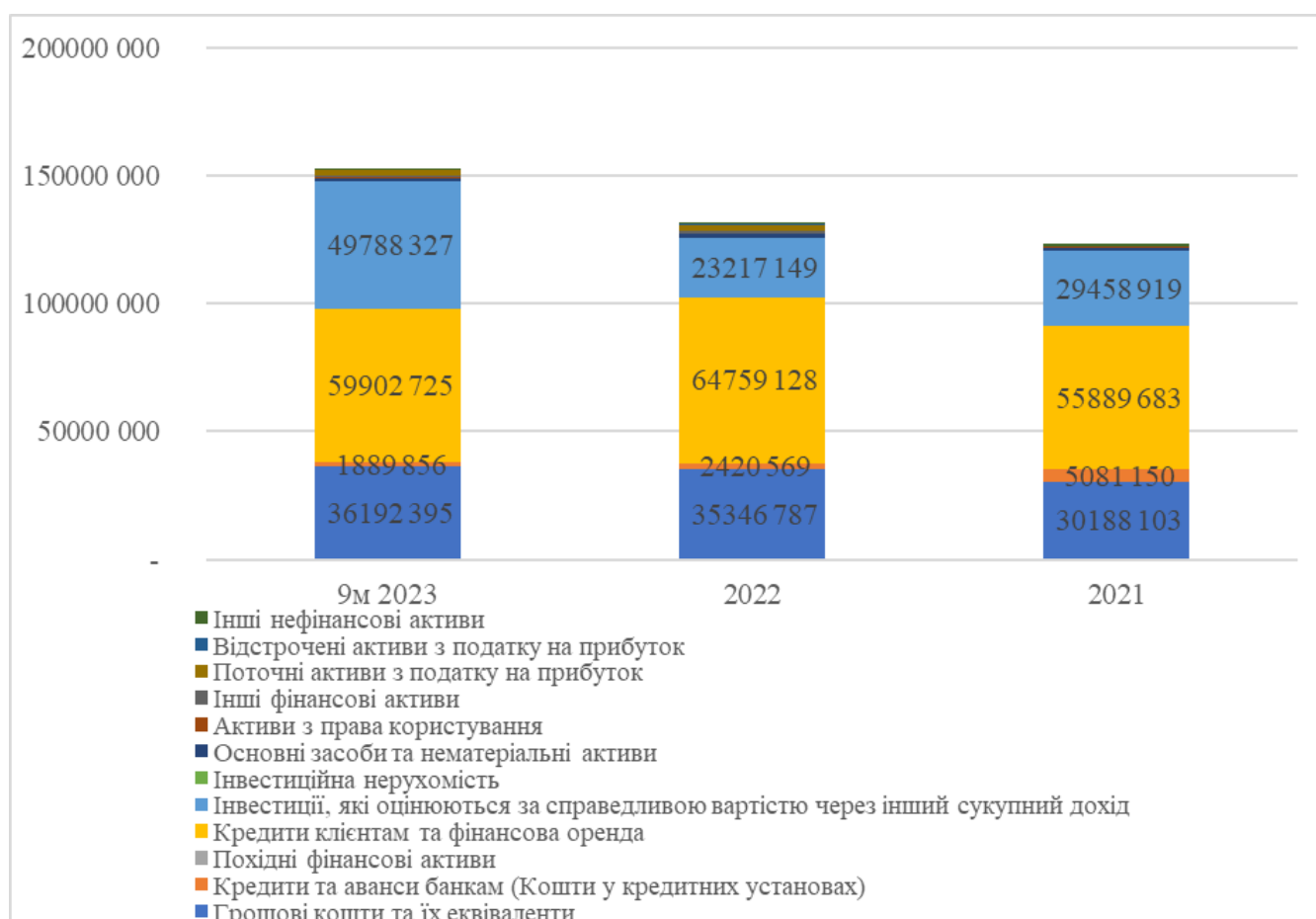

Рисунок 2.7 – Структура активів АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 року та 2021-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [37]

Таблиця 2.9 – Структура активів АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 та 2021-2022 рр.

Показники (тис. грн.)	9м 2023	2022	2021
Грошові кошти та їх еквіваленти	36 192 395	35 346 787	30 188 103
Кредити та аванси банкам (Кошти у кредитних установах)	1 889 856	2 420 569	5 081 150
Похідні фінансові активи	8 288	15 069	509
Кредити клієнтам та фінансова оренда	59 902 725	64 759 128	55 889 683
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	49 788 327	23 217 149	29 458 919
Інвестиційна нерухомість	156 366	156 366	153 955
Основні засоби та нематеріальні активи	1 201 824	1 234 025	1 187 141
Активи з права користування	165 287	166 113	255 664
Інші фінансові активи	714 273	900 755	334 523
Поточні активи з податку на прибуток	2 231 018	2 690 423	-
Відстрочені активи з податку на прибуток		30 138	32 254
Інші нефінансові активи	596 884	709 427	689 615

Джерело: розроблено автором на основі [37; 25]

Основною зміною є значна інвестиція в цінні папери, що була проведена завдяки наявним залишкам на рахунках до запитання та збільшення наявних довгострокових ресурсів за період (рис. 2.9, рис, табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Динаміка активів АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 та 2021-2022 рр.

Показники (%)	9м 2023	2022
Грошові кошти та їх еквіваленти	2%	17%
Кредити та аванси банкам (Кошти у кредитних установах)	-22%	-52%
Похідні фінансові активи	-45%	2861%
Кредити клієнтам та фінансова оренда	-7%	16%
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	114%	-21%
Інвестиційна нерухомість	0%	2%
Основні засоби та нематеріальні активи	-3%	4%
Активи з права користування	0%	-35%
Інші фінансові активи	-21%	169%
Поточні активи з податку на прибуток	-17%	100%
Відстрочені активи з податку на прибуток	-100%	-7%
Інші нефінансові активи	-16%	3%

Джерело: розроблено автором на основі [37; 25]

Тепер проаналізуємо співвідношення зобов'язань до активів за строками за 9 місяців 2023 року та порівняємо його до попередніх двох повних періодів (рис. 2.8, таблиця 2.11).

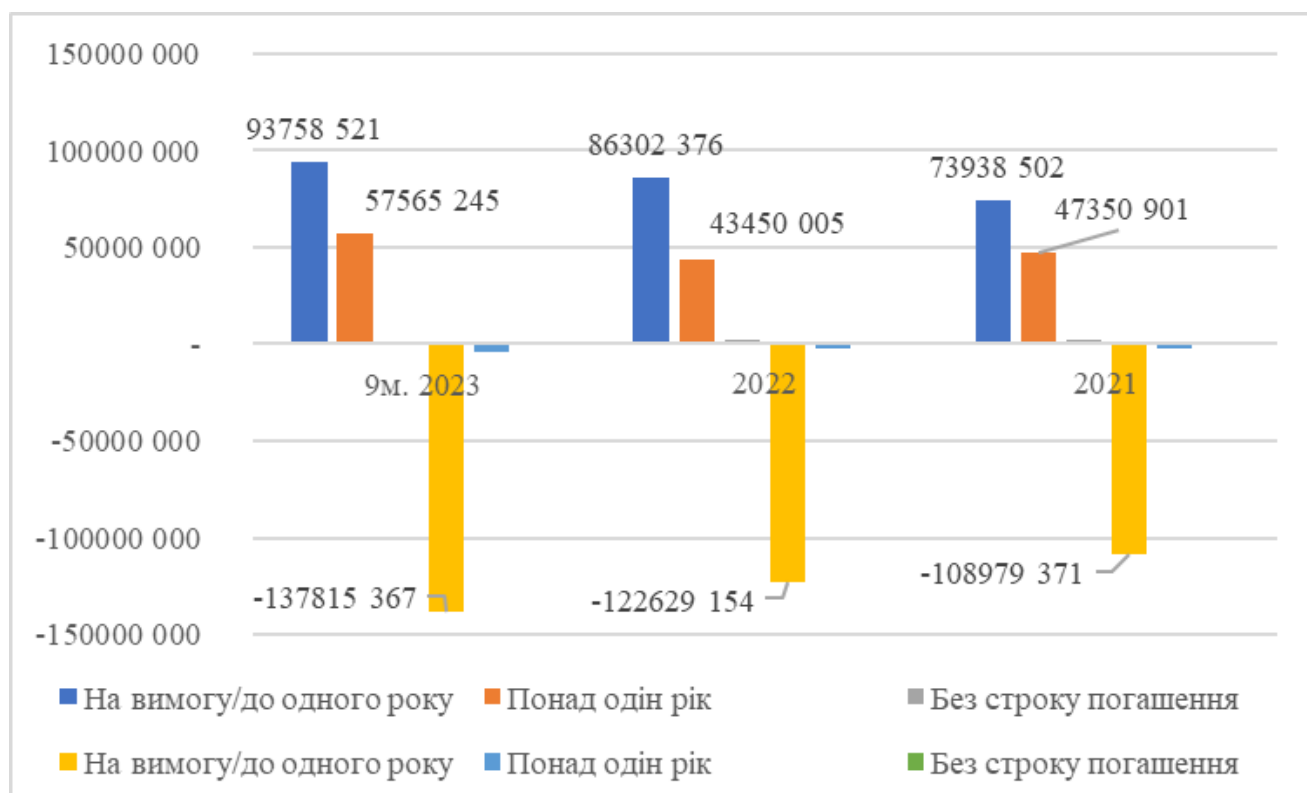

Рисунок 2.8 – Співвідношення зобов'язань АБ «Укргазбанк» до активів за строками за 9 місяців 2023 року та 2021-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [37; 25]

Таблиця 2.11 – Співвідношення зобов'язань АБ «Укргазбанк» до активів за строками за 9 місяців 2023 та 2021-2022 рр.

Показники (тис. грн.)	9м. 2023	2022	2021
Ресурси всього	152 847 243	131 645 967	123 271 516
На вимогу/до одного року	93 758 521	86 302 376	73 938 502
Понад один рік	57 565 245	43 450 005	47 350 901
Без строку погашення	1 523 477	1 893 586	1 982 113
Зобов'язання всього	- 141 610 232	- 124 729 828	- 111 640 614
На вимогу/до одного року	- 137 815 367	- 122 629 154	- 108 979 371
Понад один рік	- 3 794 865	- 2 100 674	- 2 661 243
Без строку погашення		-	-
Чиста сума (розрив)	11 237 011	6 916 139	11 630 902
На вимогу/до одного року	- 44 056 846	- 36 326 778	- 35 040 869
Понад один рік	53 770 380	41 349 331	44 689 658
Без строку погашення	1 523 477	1 893 586	1 982 113

Джерело: розроблено автором на основі [37; 25]

Як можемо побачити в результаті аналізу співвідношень, тенденція попередніх років щодо надлишку миттєвих та короткострокових ресурсів, а також нестача ресурсів строком більше одного року зберіглася, як зберігся і підхід банку до покриття пов'язаних ризиків ліквідності за рахунок розрахунку сталих залишків на рахунках клієнтів до запитання, сукупна кількість яких, разом із високоліквідними цінними бумагами, перебільшує розмір розриву миттєвої та короткострокової ліквідності. Ніяких нових ризиків не ідентифіковано.

2.3 Динаміка показників ліквідності та дотримання регуляторних вимог

Наступним етапом аналізу є розрахунок показників оцінки ліквідності та порівняння їх до нормативних значень (якщо визначені НБУ) або орієнтовних значень, якщо показник не є нормативним. Спочатку розглянемо нормативні показники НБУ, що були введені за останні періоди як результат прийняття стандартів Базеля III, а саме LCR (загальний та для іноземної валюти) і NSFR (починаючи з моменту введення – 2021 рік). Як можемо побачити, всі показники перевищують значення в 100%, що свідчить про дотримання банком нормативів. Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами значно знижується в 2021, в основному через виведення значної кількості активів і депозитів, але продовжує знижуватись і в 2022 році – частково через нарощування кількості виданих кредитів та збільшення резерву під наявні. На відміну від показнику за всіма валютами, в 2022 році на 15% зростає показник покриття ліквідністю в іноземній валюті (рис. 2.9).

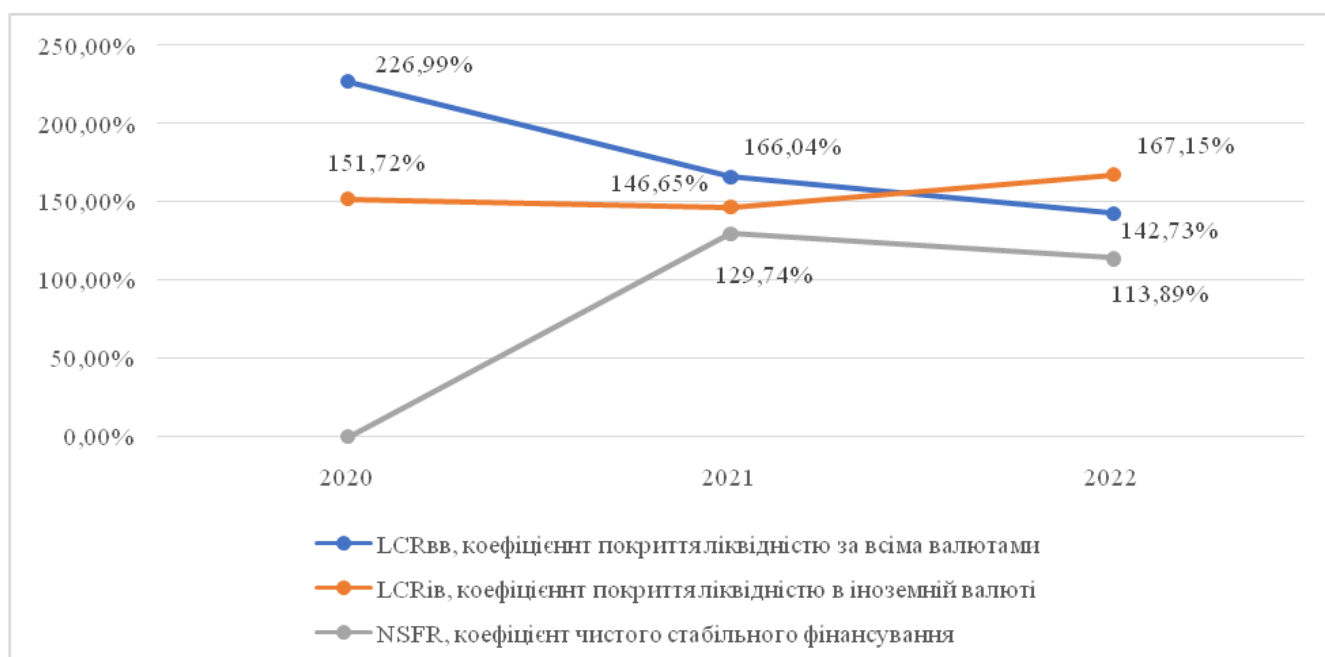

Рисунок 2.9 – Динаміка показників LCR, NSFR в АБ «Укргазбанк»

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Загалом, обидва показники покриття ліквідністю майже на 50% перевищують нормативне значення, що свідчить про те, що банк приділяє багато уваги запасу ліквідності, хоча таке перевищення нормативу серед українських банків не є чимось незвичним, навпаки, перевищення лише на ~50% свідчить про активне використання активів. Але щодо коефіцієнту чистого стабільного фінансування, станом на 2022 рік він складає 113%, що не дуже сильно перевищує нормативне значення.

Норматив миттєвої ліквідності за кожен рік більше ніж вдвічі перевищує нормативне значення та коливається від 46% до 49% (рис. 2.10), такі результати виникають через великий запас готівки на рахунках банку, в тому числі тієї частки постійних залишків на поточних рахунках клієнтів, які банк використовує для підтримки балансу короткострокової ліквідності. Норматив короткострокової ліквідності також перевищує нормативне значення, коливається від 28% до 31%. В сукупності, це свідчить про профіцит ліквідних активів та зосередження більшої частини ліквідних активів у вигляді грошових коштів, які не приносять прибутку. Нажаль, Н5 або норматив поточної ліквідності неможливо порахувати

через недостатність інформації про строковість ресурсів банку в фінансовій звітності.

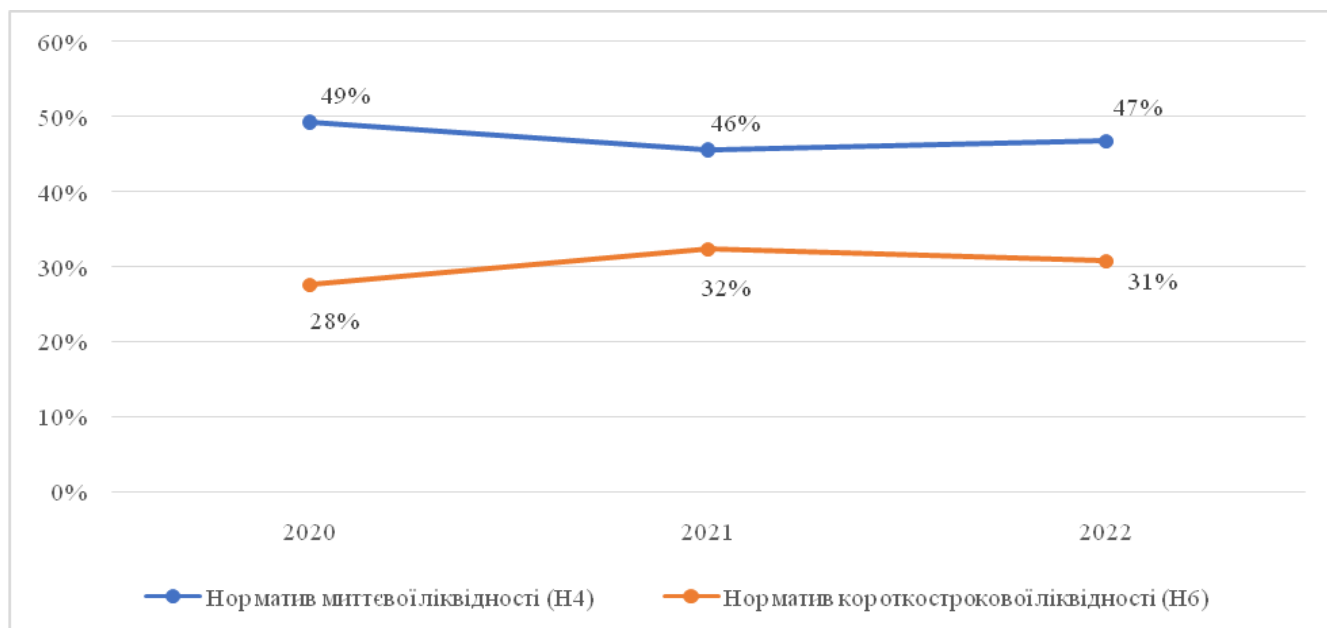

Рисунок 2.10 – Динаміка показників Н4,Н6 в АБ «Укргазбанк»

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Як можемо побачити, частка високоліквідних активів за період коливалася від 33% до 39% (рис. 2.11). Загальноприйнятним значенням є показник не нижче 20%, у випадку із АБ «Укргазбанк», більше третини з активів з робочого капіталу не є дохідними. Значення коефіцієнту загальної ліквідності коливається від 106% до 110% за період, що свідчить про те що всі наявні зобов'язання покриваються наявними активами банку в повному розмірі. Значення коефіцієнту співвідношення ліквідних і загальних активів коливається від 21% до 26%. За умови стабільної економічної ситуації, прийнятним значенням показника вважають 20-30%. Так як Україна зараз перебуває у стані війни, то логічним є підвищення значення показника у 2022 році з 21% до 26%. Таким чином, банк накопичує додаткові активи для забезпечення ліквідності. Проте в довгостроковій перспективі слід розглядати зміну оптимального значення цього показника в залежності від розвитку ситуації. Так як в 2022 році банк зазнав значних збитків через збільшення кредитних ризиків та формування відповідних резервів, можливо частку накопичених активів буде влучно спрямувати на низькоризикові але прибуткові активи для отримання додаткового прибутку.

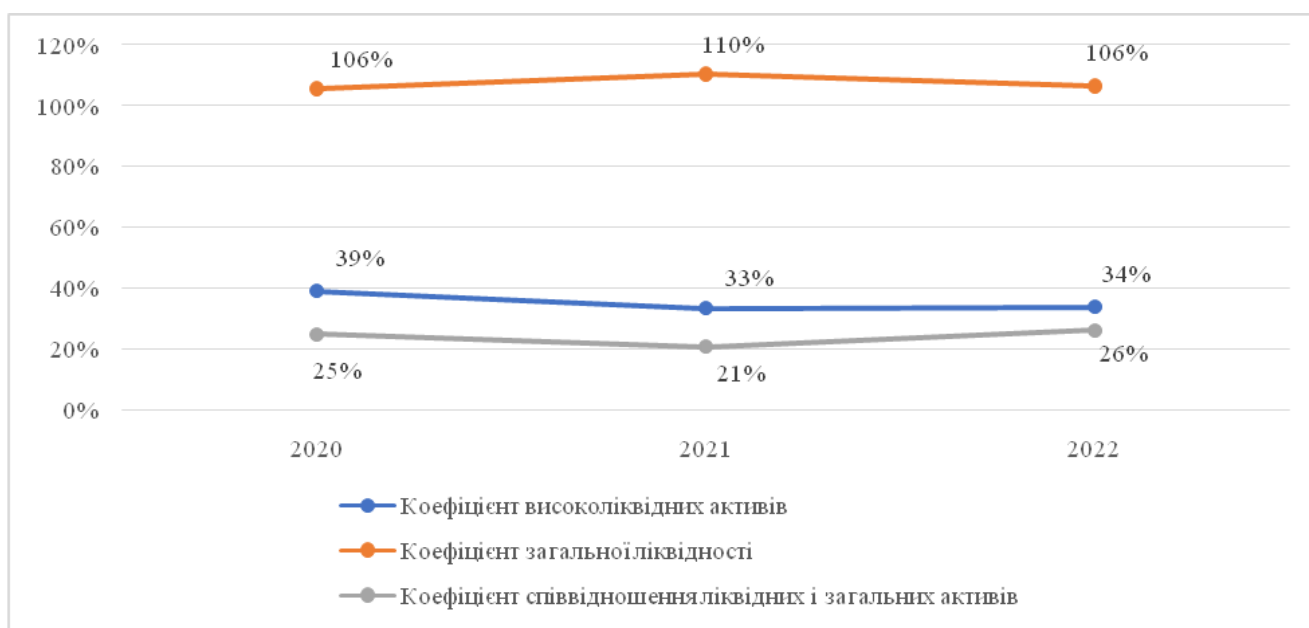

Рисунок 2.11 – Динаміка коефіцієнтів високоліквідних активів, загальної ліквідності та співвідношення ліквідних до загальних активів в АБ «Укргазбанк»

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Значення коефіцієнту співвідношення позик і депозитів протягом періоду з 2020 по 2021 рік зріс з 81% до 85%, що свідчить про більш активне використання залучених коштів для формування прибуткових активів (рис. 2.12). На кінець 2022 року, після повномасштабного вторгнення РФ та підвищення ризиків для банку, значення показника знизилось до 75%, що свідчить до більш обережного використання ресурсів та накопичення додаткової ліквідності. Значення коефіцієнту ліквідних цінних паперів знижувалось кожен рік і пройшло шлях від 38% у 2020 році до 18% у 2022. Це пов'язано із зменшенням загальної кількості активів у 2021 році, а також зменшення майже на 47% у порівнянні із 2020 роком інвестицій в ОВДП на 20,367,189 тис.грн. в грошовому вимірі, а також реалізації державних боргових паперів США на суму 5,687,662 тис.грн. у тому ж році. Загалом, зниження цього показника було би поганим чинником, але через наявну економічно-політичну ситуацію в Україні, зниження розміру інвестицій в ОВДП може слугувати як зниження майбутнього ризику щодо реалізації цих цінних паперів, через можливі затримки виплат з боку держави і падіння цін на папери.

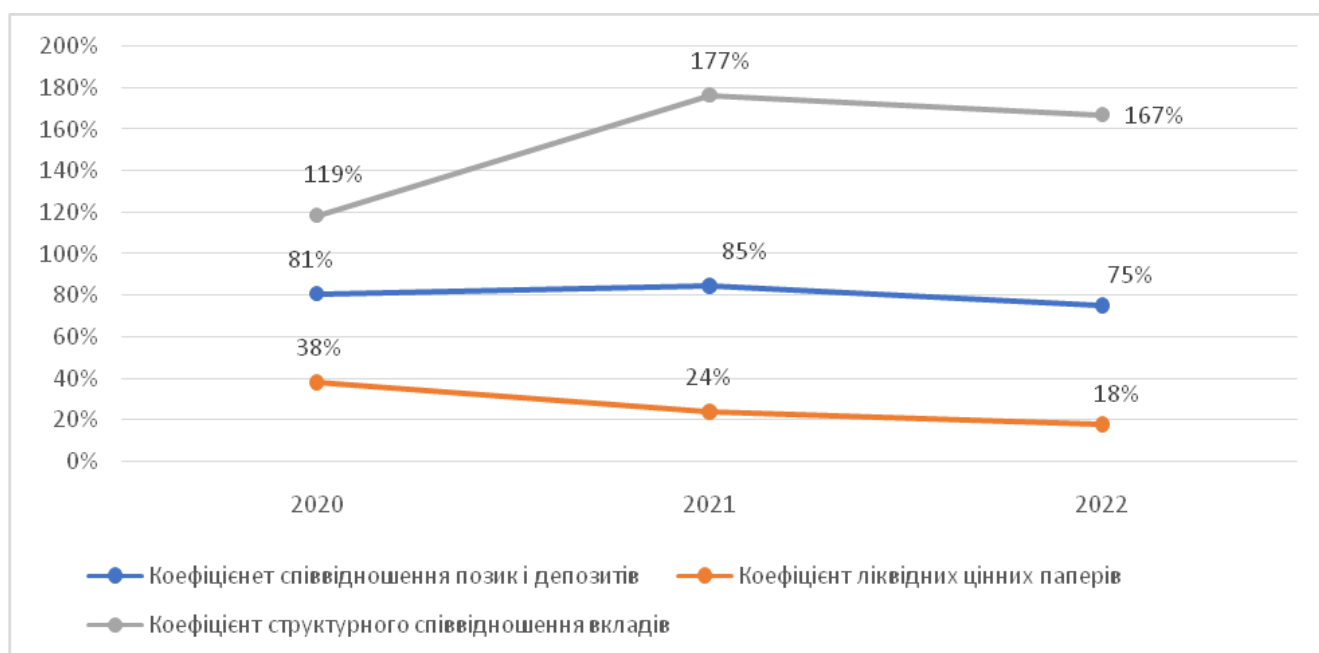

Рисунок 2.12 – Динаміка коефіцієнтів співвідношення позик і депозитів, вкладів та коефіцієнту ліквідних цінних паперів в АБ «Укргазбанк»

Джерело: розроблено автором на основі [25]

Коефіцієнт структурного співвідношення вкладів відображає факт перевищення депозитів до запитання над строковими від 19% у 2020 році до 67% у 2022. Загалом значення показнику свідчить про нестачу строкових ресурсів для банку, але це не є винятковим для банківської системи України.

Тренд на нестачу строкових ресурсів в банківській системі існує останні 10 років і через наявні зовнішні обставини буде зберігатись ще певний проміжок часу, до моменту стабілізації політичної та економічної ситуації.

Далі наведені підсумки дотримання нормативних/орієнтовних значень на основі проведених розрахунків та аналізу (таблиця 2.12). В результаті аналізу показників ліквідності, можемо сказати що банк забезпечив себе достатнім рівнем запасу ліквідності. За умови підвищення загального ризику через зовнішні чинники, наявний профіцит ліквідності не можна вважати недоліком у короткостроковому періоді.

Таблиця 2.12 – Дотримання нормативних/орієнтовних значень показників ліквідності в АБ «Укргазбанк» за 2020-2022 рр.

Коефіцієнт	Нормативне чи орієнтовне значення	Чи дотримуються нормативні показники?
LCR _{вв} , коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами	не менше 100%	Так
LCR _{ів} , коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті	не менше 100%	Так
NSFR, коефіцієнт чистого стабільного фінансування	31.12.2021 – не менше 90% 31.12.2022 – не менше 100%	Так
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	не менше 20%	Так
Норматив поточної ліквідності (Н5)	не менше 40%	Недостатньо даних про строковість ресурсів для розрахунку
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	не менше 20%	Так
Коефіцієнт високоліквідних активів	не менше 20%	Так
Коефіцієнт загальної ліквідності	не менше 100%	Так
Коефіцієнт співвідношення ліквідних і загальних активів	20-30%	Так
Коефіцієнт співвідношення позик і депозитів	70-80%	Частково, значення коливається від 75 до 85% за період.

Джерело: розроблено автором на основі [25]

В залежності від подальшого розвитку подій та настроїв серед населення та на ринку, цю надлишкову ліквідність варто буде спрямувати на формування додаткових прибуткових активів, можливо у вигляді низькоризикових ліквідних цінних паперів, що дозволить зберегти ліквідність та диверсифікувати інвестиційний портфель банку.

На наступному етапі визначимо ліквідну позицію банку та прослідкуємо динаміку її зміни за період що досліджується. Через недостатню інформацію по грошовим потокам за відповідними строками погашення, можемо визначити лише загальний розрив ліквідності як потоку за весь період (рис.2.13).

Рисунок 2.13– Динаміка значення розриву ліквідності в АБ «Укргазбанк»

Джерело: розроблено автором на основі [25]

В 2020 році розрив у розмірі (11,124) млн. грн. пов'язаний із інтенсивним нарощуванням інвестицій в цінні папери (22,432) млн. грн., що в наступних періодах частково були використані як забезпечення для отримання кредитів, а частина – реалізована в наступних періодах. В 2021 році негативний розрив пов'язаний із виведенням значної частини коштів клієнтів (27,965) млн. грн. У 2022 році навпаки, вперше за три періоди, спостерігається позитивний розрив ліквідності, що пов'язано із загальними результатами діяльності банку, додаткових отриманих позикових коштів від НБУ та впливу зміни обмінного курсу на іноземну валюту.

Для наглядності розрахуємо розриви ліквідності за 2022 рік в більш детальному розрізі. Через необхідність у використанні конфіденційних даних банку для цього розрахунку, в таблиці частково будуть використані умовні дані (таблиця 2.13).

Таким чином, можемо побачити що є невідповідність між наявними ресурсами та зобов'язаннями із загальним перебільшенням зобов'язань із терміном до одного року. Ця невідповідність покривається за рахунок розрахованої суми постійних залишків на поточних рахунках клієнтів, ця сума

вважається за класифікацією банку як безстрокові активи. Додатково, розрив короткострокової ліквідності покривається наявними ліквідними цінними паперами, тож виходячи з розрахунку та раціоналізації, можемо зробити висновок що ризик розриву ліквідності нівелюється заходами банку.

Таблиця 2.13 – Розподіл активів та пасивів АБ «Укргазбанк» за строками в межах терміну до одного року за 2022 рік

Назва показника	на вимогу	від 2 до 7днів	від 8 до 31дня	від 32 до 92 днів	від 93 до 183 днів	від 184 до 274 днів	від 275 до 365(366) днів	Усього
Усього активів (I)	57 100 376	2 433 500	7 787 200	9 734 000	1 946 800	5 353 700	1 946 800	86 302 376
Усього пасивів (II)	-88 323 194	-6 289 426	-5 145 894	-2 858 830	-11 435 320	-5 717 660	-2 858 830	-122 629 154
Невідповідність (I)-(II)	-31 222 818	-3 855 926	2 641 306	6 875 170	-9 488 520	-363 960	-912 030	-36 326 778

Джерело: розроблено автором на основі [25 та умовні дані]

Як підсумок проведеного аналізу, можна сказати, що банк забезпечив себе необхідною кількістю ліквідних ресурсів відповідної строковості для подальшого впровадження оперативної діяльності. Не дивлячись на те, що в банківській системі, в цілому, є проблема із надлишковою короткостроковою ліквідністю, АБ «Укргазбанк» за рахунок використання спеціальної формули розрахунку сталого залишку на рахунках до запитання клієнтів банку, отримує додаткові довгострокові (або, за термінологією банку – безстрокові) ресурси, які має можливість вкладати строкові активи, що значною мірою забезпечує необхідний потік ліквідності до банку.

Цей фактор є дуже важливим, через ускладнені умови після початку повномасштабного вторгнення рф 24 лютого 2022 року. З того моменту, кредитні ризики збільшились в декілька разів для обох сторін, банків і клієнтів. Значна кількість кредитів виданих раніше була визнана простроченими або безнадійними через наслідки вторгнення: втрата платоспроможності та/або застави з боку клієнта або остаточна втрата зв'язку із позичальником протягом тривалого часу через військові дії. Загалом, ліквідна позиція банку, як з боку запасів, так і з боку потоку є прийнятною. Завдяки накопиченню значної кількості високоліквідних

активів та наявності прибутку з боку інвестицій вивільнених коштів у цінні папери держави, банк забезпечує себе необхідними потоками для покриття поточних видатків.

Отже проведений аналіз управління ліквідністю в АБ «Укргазбанк» показав, що цей процес має достатнє організаційне та методичне забезпечення, здійснюється відповідно до регулятивних вимог.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

3.1 Вплив війни на формування ресурсної бази та стан ліквідності банків

На момент кінця 2021 року банківський сектор України значною мірою стабілізувався, НБУ почало пом'якшувати раніше застосовані інструменти монетарної політики та продовжувало розвивати програми пільгового кредитування пріоритетних для економіки галузей. На кінець року банківський сектор отримав рекордні 77,5 млрд. грн прибутку [10]. Але після 24 лютого 2022 року через початок повномасштабної агресії з боку російської федерації, економіка України зазнала значних втрат – приблизно 35% ВВП за 2022 рік, а сума збитків що була завдана інфраструктурі країни через наслідки військових дій та терористичних атак склала за оцінкою Київської школи економіки станом на листопад 2023 року складає 150 млрд. дол. США [29].

З 24 лютого 2022 року Україна перебуває у воєнному стані, що призвело до занепаду економіки через втрату ринків збуту, порушення логістичних каналів та еміграцію робочої сили. Ці фактори призвели до девальвації національної валюти та збільшення дефіциту бюджету, серед інших викликів. Незважаючи на ризики, спричинені конфліктом, українська банківська система залишається відданою підтримці вітчизняної економіки та задоволенню потреб держави, бізнесу та населення. Такі події, разом із діями НБУ, не могли не відобразитись на доступності та структурі ресурсної бази банків.

Як можемо побачити, питома вага депозитів значно зросла за 2022 рік, в той час як інші складові не сильно змінились в обсягах. На рис. 3.1 наведена динаміка основних складових ресурсів банків за 2020 – 2022 роки. Слід також зазначити, що тенденція щодо збільшення питомої ваги депозитів зберігається і протягом 2023 року але вже із сповільненими темпами зросту: 35% у 2021 році, 25% протягом 2022 року і 13% за 9 місяців 2023 року (Рис. 3.1).

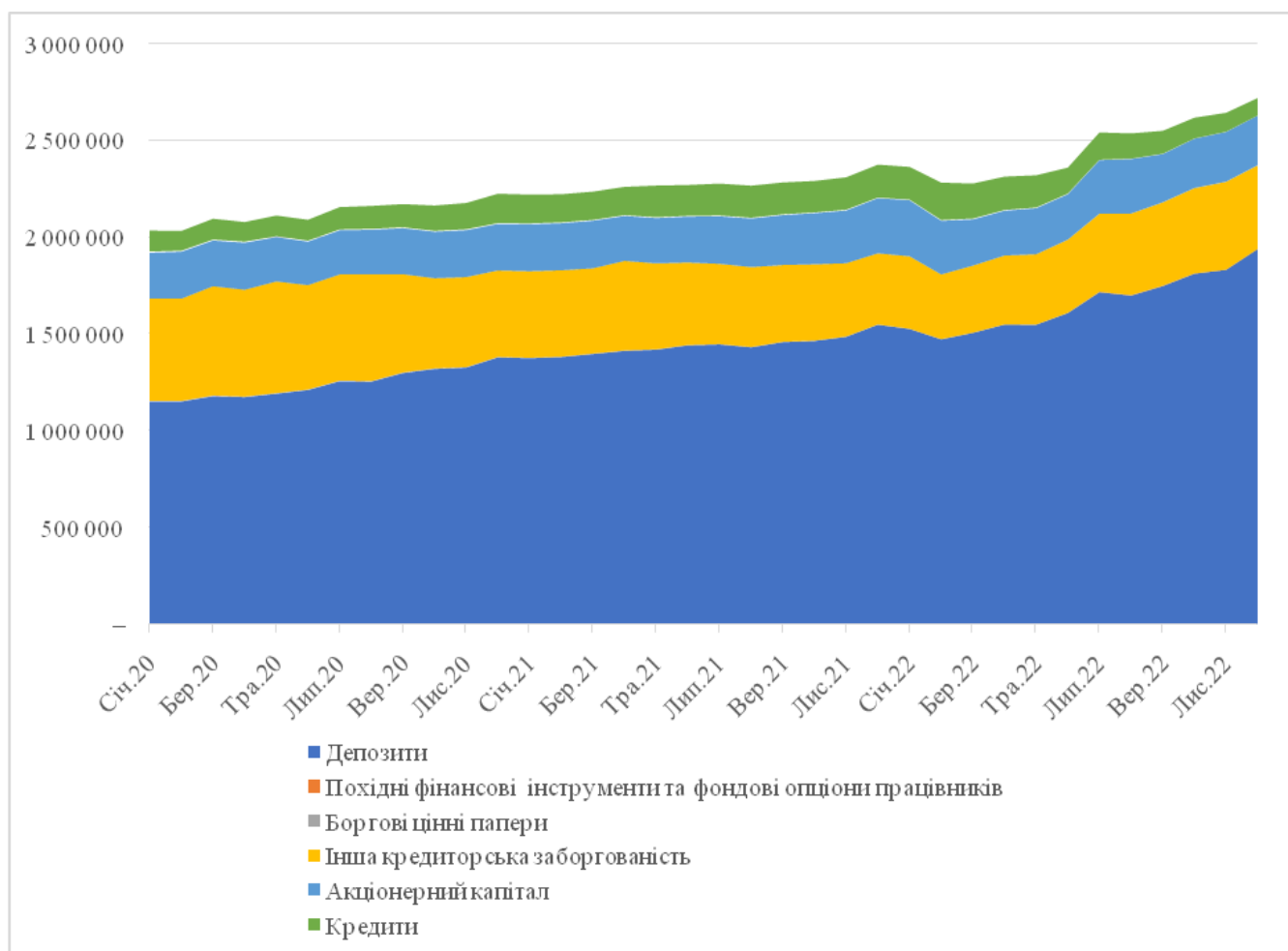

Рисунок 3.1 – Динаміка структури пасивів банківської системи України

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Якщо подивитись на динаміку структури депозитів (рис. 3.2), то можна прослідкувати що найбільше збільшення попиту відбувається в першу чергу з боку домашніх господарств та НКОДГ.

Причиною відповідних змін стало зростання попиту населення на депозитні продукти комерційних банків, основним чинником чому послугувало введення з 13 березня 2022 року НБУ вимоги щодо необхідності надання

підтверджуючих документів у разі вивезення громадянами за кордон готівкових валютних цінностей на загальну суму еквівалентом більше ніж 10 тис. євро. Таким чином, в населення з'явився попит на депозитні продукти банку через необхідність десь розмістити вільні кошти та відсутністю більш доступних альтернатив для пересічного громадянина.

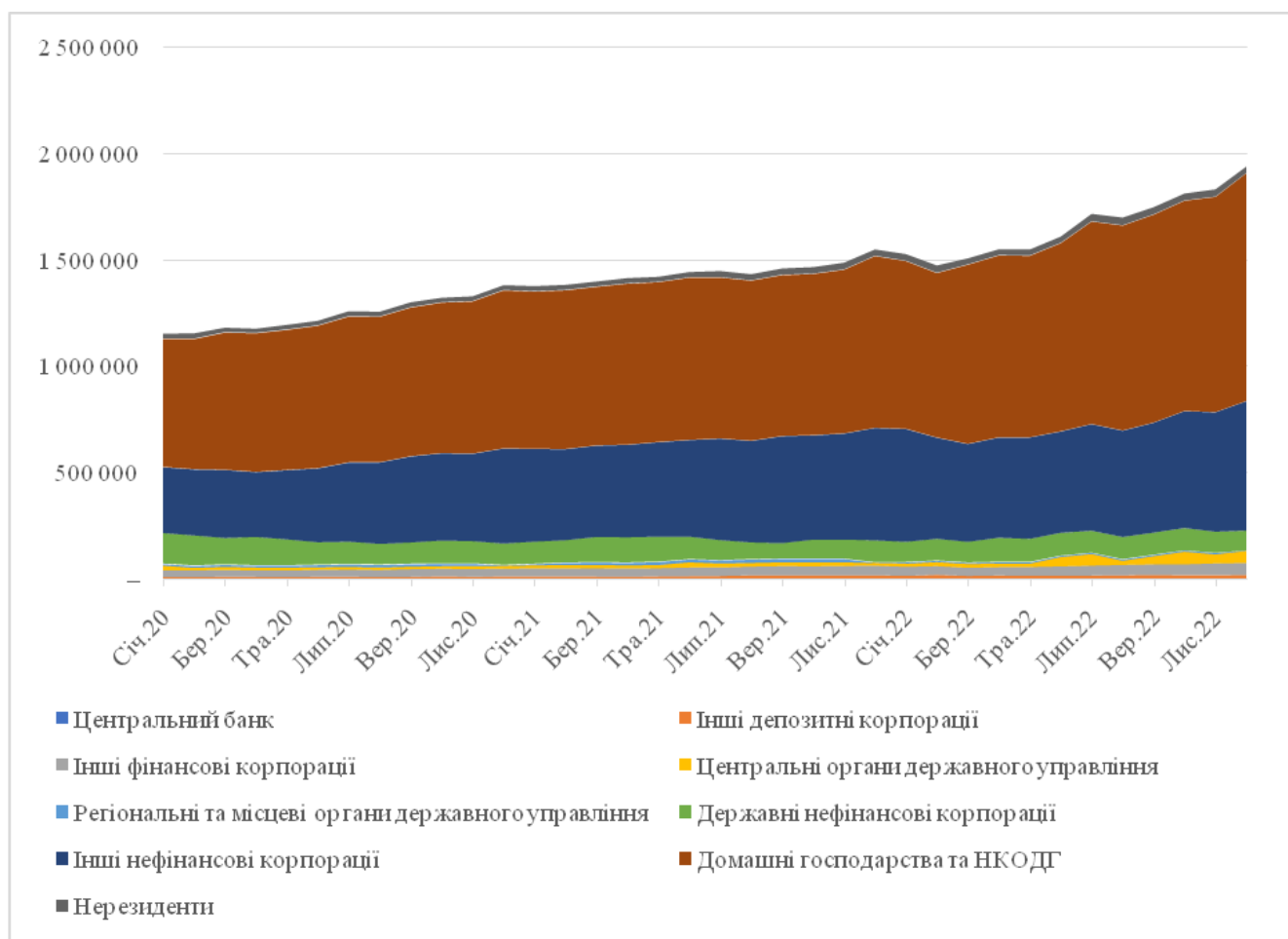

Рисунок 3.2 – Динаміка структури депозитів банківської системи України
Джерело: розроблено автором на основі [10]

Крім того, додатковим чинником збільшення депозитів в банківській системі стала міграція споживачів з одних банків до інших через умови воєнного стану. Це було спричинено як і вимушеними факторами, таких як переїзди клієнтів тощо, так і бажанням деяких клієнтів диверсифікувати свої вклади або обходити ліміти на покупку валюти через застосування карткових рахунків інших банків.

Протягом перших шести місяців війни банківськими установами також було збільшено розмір резервів за зобов'язаннями та розмір інших фінансових зобов'язань на 22,6% та 18,4%, відповідно [27].

Додатково, НБУ виділяє протягом усього воєнного стану великі суми коштів у вигляді переважно бланкового рефінансування. Таким чином, вже станом на 25 лютого 2022 року НБУ надав рефінансування в обсязі 51,5 млрд грн для підтримки ліквідності банківської системи [26]. Загалом протягом лютого рефінансування отримали приблизно 30 банківських установ. У березні 2022 року кількість банківських установ, які отримали рефінансування, склала 29, на суму 36,9 млрд. грн. У другому кварталі 2022 року спостерігаємо скорочення відповідного показника, загалом було надано рефінансування 20 банкам на загальну суму 14,4 млрд грн. У тому числі, з них 3 млрд грн було надано в червні 2022 АБ «Укргазбанк» [26; 27].

Політика «дорогих грошей» в довгостроковому горизонті має підвищити привабливість гривневих активів, в тому числі депозитів, для населення. На практиці, зараз це працює у випадку із державними цінними паперами та військовими облігаціями, які громадяни мають можливість вільно купувати. У випадку із депозитами, не дивлячись на облікову ставку, що була фіксованою з моменту початку повномасштабного вторгнення до першого кварталу 2023 року на рівні 25%, відсотки за строковими депозитами не досягають рівня облікової ставки. За 2022 рік більшість банків, в основному з приватного сектору, підняли ставки по депозитам, але має пройти чимало часу для того щоб банки змогли забезпечити відповідний до облікової ставки рівень плати по депозитах.

Якщо подивитись на структуру активів (рис 3.3), то можна прослідкувати послідовне збільшення коштів на депозитах, повільне збільшення інвестицій в цінні папери та збереження наявного розміру кредитування. Це пояснюється не лише загальним накопиченням вільних ресурсів, але і є наслідком поступової антиінфляційної монетарної політики післявоєнного часу НБУ. Окрім підвищення облікової ставки, в три етапи було підвищено нормативи обов'язкового

резервування.

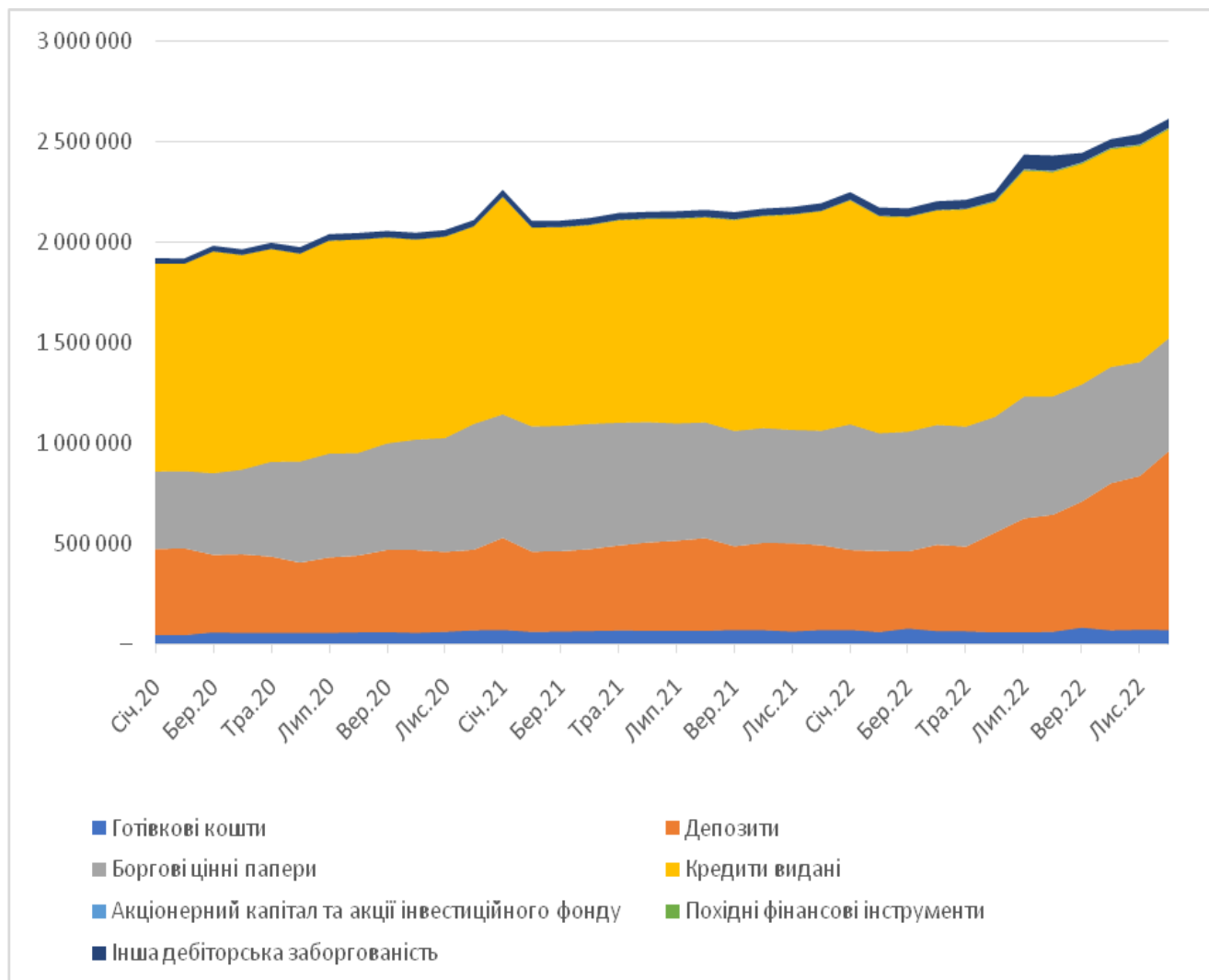

Рис. 3.3 – Динаміка структури активів банківської системи України

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Але за рахунок того, що НБУ дозволило банкам формувати до 50% ОР за рахунок державних цінних паперів, це дозволило не тільки залучити кошти на військові потреби держави, але і надати банкам джерело прибутку. Однак через те, що в банківській системі є надлишок ресурсів «до запиту» або короткострокових, було прийнято рішення створити можливість короткострокового інвестування в цінні папери для банківських установ України. Таким чином з 7 квітня 2023 року було введено нового тримісячного депозитного сертифікату під фіксовану ставку на рівні облікової (25%) [28]. Обсяг коштів, які банки зможуть вкладати у такі сертифікати, визначатиметься обсягами наявного

портфеля гривневих депозитів населення від трьох місяців та подальшим залученням банками таких депозитів. Одночасно з цим, НБУ знижує ставку на депозитні сертифікати овернайт до 20% річних, що додатково має спонукати банки інвестувати в новий тип цінних паперів.

З іншого боку, якщо прослідкувати за динамікою зміни частки державних боргових цінних паперів в портфелях банків, то можна помітити що до воєнного стану і на початку 2022 року темпи зростання інвестицій були значно більші. Але через неможливість вкладатись в довгострокові державні облігації через нестачу довгострокових ресурсів та небажання Кабміну підвищувати дохідну ставку внутрішніх урядових запозичень, для банків ці інструменти значно втратили в привабливості. Але через наявну ситуацію профіциту короткострокової ліквідності та неможливості використання наявних ресурсів більш ефективно та можливості забезпечувати до половини ОР за рахунок державних облігацій, банки продовжують тримати придбані інвестиції але не накопичують їх кількість.

Можна передбачити можливість інвестицій банків в довгострокові облігації на більш привабливу відсоткову ставку за умови прорахунку суми постійних залишків на рахунках клієнтів, що дозволить вивільнити частину коштів що, по суті, будуть дешевим і майже безстроковим ресурсом для інвестицій, по прикладу розрахунків та припущень що робить АБ «Укргазбанк» в своїй фінансовій звітності згідно із визначеної методології розрахунків. Але проблематика такого підходу полягає в тому, що банк має чітко спрогнозувати настрої клієнтів та тенденції в економіці, а в умовах воєнного стану робити довгострокові прогнози такого характеру є майже неможливим [30].

Через умови війни, кредитні ризики значно зросли, і станом на 2022 рік загалом по банківській системі, частка проблемних кредитів досягла значення в 40%. Також цьому посприяла паніка на початку війни, коли громадяни активно користувались наявними кредитними лімітами в перші дні, що в свою чергу додатково вплинуло на стан кредитних портфелів банків. Таким чином, банки не

мають особливого бажання нарощувати кількість виданих кредитів через наявні ризики.

З іншого боку, через підвищену облікову ставку, вартість непільгових кредитів не є привабливою, тому з боку клієнтів так само, попит на банківські кредити значно знизився і через їх вартість, і через загальне зниження платоспроможності населення і бізнесу та неможливості довгострокового планування своїх доходів та видатків. Таким чином, переважна більшість кредитів що було надано з періоду введення воєнного стану, надавалися за державними пільговими програмами по типу «кредитування 5-7-9%», що дозволяло банкам перекладати більшу частину ризиків на державу [27; 28].

Щодо попиту та залишків на монетарні операції в банківській системі, можемо спостерігати підвищений попит на депозитні сертифікати овернайт с початку війни, разом із бумом банківського рефінансування з боку НБУ (рис. 3.4). Це пов'язано з багатьма факторами, серед яких підвищений ризик кредитування, необхідність пошуку нових джерел стабільних потоків грошей, дозвіл з боку НБУ формувати частину резервів у вигляді ОВДП, наявність стимулу з боку зовнішнього ворога та необхідності підтримати економіку країни, тощо. Також позитивним фактором, що заохочував банки інвестувати в ОВДП, став випуск короткострокових інструментів, який дозволив використати банкам частину своєї короткострокової ліквідності.

Якщо розглядати залишки банків на коррахунках НБУ за період (рис. 3.5), то з моменту початку повномасштабного вторгнення, можна спостерігати за нарощенням кількості залишків, що пов'язано як і з загальним збільшенням короткострокової та миттєвої ліквідності в структурі ресурсів банку, що було розглянуто в другому розділі роботи, так і з відсутністю достатнього інструментарію для використання надлишкової ліквідності.

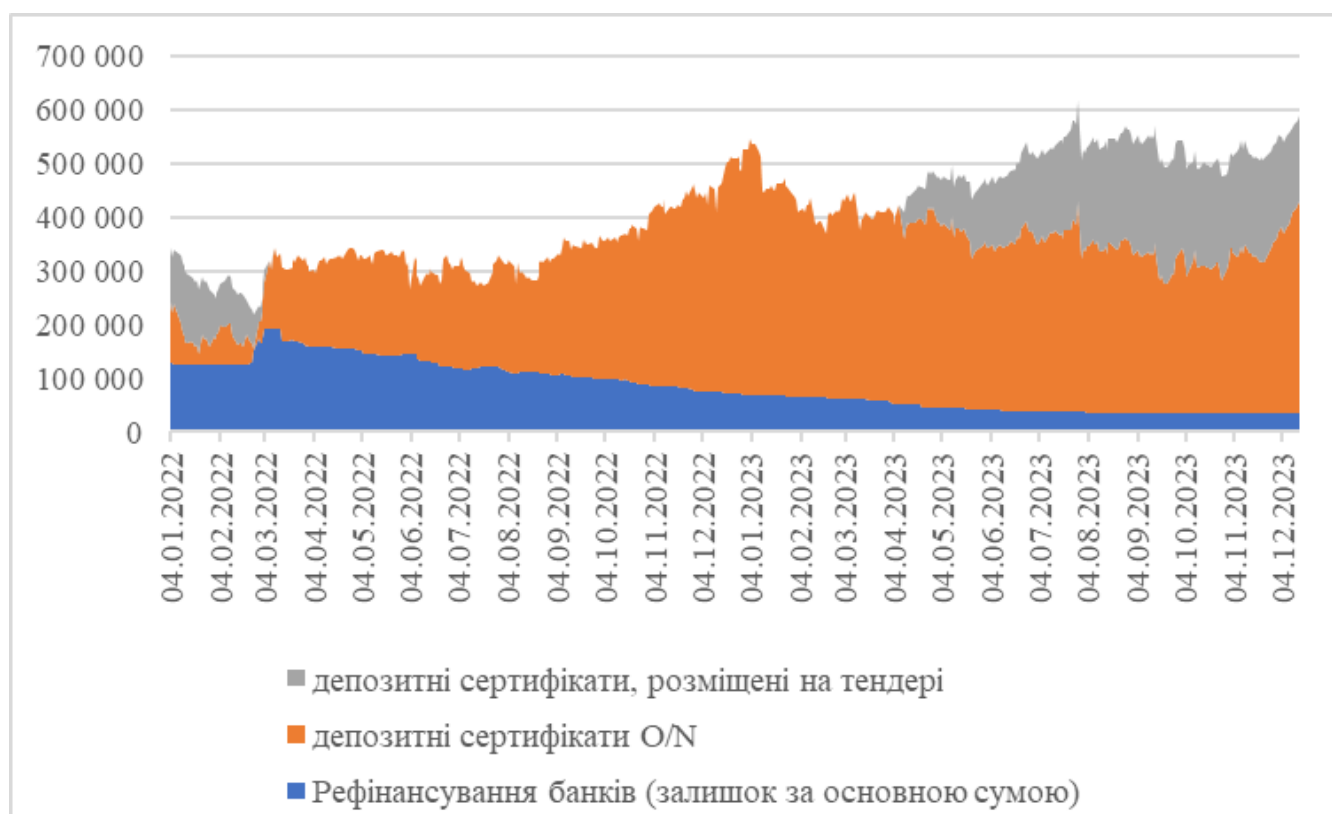

Рис. 3.4 – Динаміка залишків по рефінансуванню та депозитним сертифікатам НБУ банківської системи України, млн. грн.

Джерело: розроблено автором на основі [40]

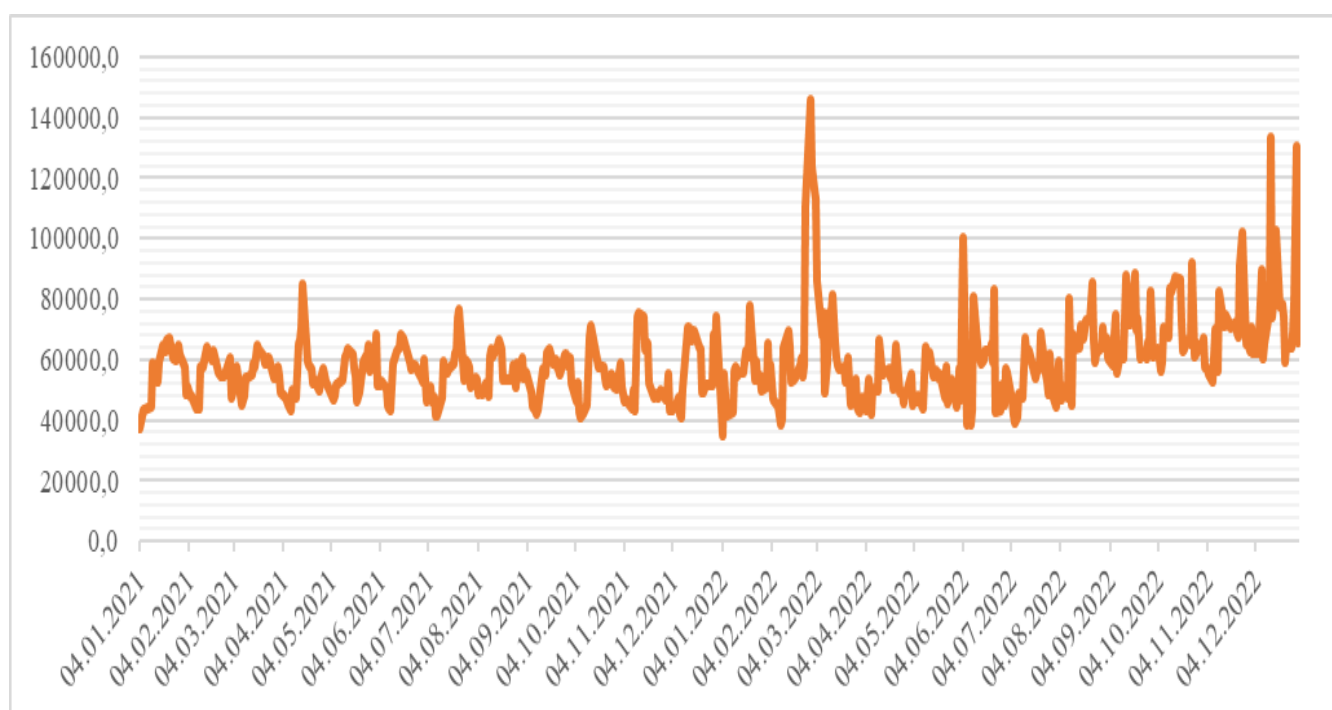

Рис. 3.5 – Динаміка залишків коштів на коррахунках НБУ, млн. грн., 2020-2022 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [40]

Як результат проведеного дослідження впливу війни на формування ресурсної бази та стан ліквідності банківського сектору, можна сказати, що після початку повномасштабного вторгнення через наслідки військових дій та нестабільну політичну ситуацію, разом із прямими обмеженнями на конвертацію та виведення валюти, клієнти значною мірою збільшили кількість грошей на рахунках до запитання в банківській системі. Таке зрушення, разом із загальним збільшенням операційних та кредитних ризиків, призвело до створення профіциту миттєвої та короткострокової ліквідності, яку банківські установи не мають можливості ефективно використати. На прикладі АБ «Укргазбанк», джерелом строкових ресурсів для банку можуть бути прогнозовані суми залишків на рахунках до запитання, що дозволить банку вивести частину надлишкової ліквідності.

3.2 Зарубіжний досвід управління ліквідністю банку та можливості його використання

Базель I, II і III, це основні принципи ефективного банківського нагляду, які були укладені Базельським комітетом з банківського нагляду (БКБН), що згодом прийняті на території США, багатьох країн Європи і України. Вперше опубліковані Базельським комітетом з банківського нагляду (надалі – Комітет)¹ в 1997 році, вони використовуються різними країнами як орієнтири для оцінки якості їхніх наглядових систем та для визначення майбутніх заходів, спрямованих на досягнення базового рівня надійної наглядової практики. Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS) надає рекомендації щодо банківського та фінансового банківського та фінансового регулювання, зокрема щодо капіталу, ринкового та операційного ризиків. Основні принципи також використовуються

Міжнародним валютним фондом (МВФ) та Світовим банком в контексті Програми оцінки фінансового сектору (FSAP) для оцінки ефективності систем і практики банківського нагляду в різних країнах. [35; 39]

Стандарти LCR та NSFR дають змогу прогнозувати ризики ліквідності, беручи до уваги потреби в ліквідності та ризики ліквідності, беручи до уваги потреби в ліквідності, беручи до уваги потреби в ліквідності. Нові стандарти ліквідності покликані покращити здатність окремих банків та банківської індустрії в цілому успішно протистояти кризовим явищам банківської галузі в цілому успішно протистояти несприятливим фінансовим чи економічним потрясінням; а також для кращого захисту банківських установ від потенційних економічних криз. [38]

Цікавим є досвід керування запасами ліквідності в банківській системі Угорщини ковідні послаблення монетарної політики призвели до значного підвищення рівня інфляції та зниження стабільності фінансової системи країни. Як результат, під впливом інфляційного тиску, центральний банк Угорщини повернувся до активної монетарної політики і підвищив облікову ставку з 0.6% до рекордних 13% в 2021 році. Пряме застосування зміни облікової ставки дозволило зв'язати значну частину ліквідності банківської системи у вигляді резервів. Додатково, центральний банк ввів нові короткострокові цінні папери – одномісячні дисконтні векселі, які були прив'язані до рівня інфляції, що робило їх прибутковим інвестиційним активом для банків. Через їх ефективність і інфляційні прогнози до збільшення рівня інфляції, випуск таких цінних паперів став постійною практикою.

Станом на грудень 2022 року, лише за допомогою векселів, центральний банк Угорщини зміг зв'язати близько 13% ліквідності банківської системи, іншу значну частину – через залучення банківських депозитів під підвищену ставку. В умовах профіциту короткострокової ліквідності, в Україні гарним інструментом були би державні цінні папери на ще менший строк. Й, хоча з квітня 2023 року держава випускає векселі строком на 3 місяці, наявність більш короткострокових

інструментів, дозволила би залучити більшу кількість коштів до бюджету та мобілізувати незадіяні ліквідні ресурси банківської системи.

Важливо також використовувати досвід таких країн як США та Канада, які випускають низку державних облігацій на строки від 1 місяця до 10 років, що дозволяє банкам і бізнесу вкладати свої кошти в залежності від строковості наявних ресурсів. При чому короткострокові облігації урядами випускаються навіть без необхідності в них в банківській системі та за наявності в ній довгострокових ресурсів, на постійній основі. Таким чином, банки в будь-який момент можуть ефективно та безпечно реалізувати надлишкову ліквідність. Також слід розглядати можливість впровадження альтернативи обліковій ставці як основному інструменту регуляцій – як прикладом може слугувати дії центральний банк Угорщини, де додатковим інструментом впливу, який навіть частково замінив собою облікову ставку – є регулювання дохідності за найбільш популярними державними фінансовими інструментами.

У випадку із Угорщиною, з 2022 року цим важелем впливу стала відсоткова ставка на депозити овернайт, за якими регулярно проводились тендери між банками із сприятливими умовами. Таким чином, згодом банківська система почала орієнтуватися не на облікову ставку як норму дохідності, а на рівні дохідності за депозитами овернайт. Завдяки цьому, центральний банк Угорщини зміг додатково зв'язати значну частку банківської ліквідності і, в той же час, додатково уповільнити темп інфляції.

Також слід звернути увагу на досвід впровадження нормативів під час прийняття Базелю – III Сполученими Штатами Америки та країнами Євросоюзу. Через різний рівень розвитку банківських систем та забезпеченості ресурсами банків, країни адаптували нормативи ліквідності Базелю – III під реалії державних економік [31].

У певних розвинених країнах світу, таких як США, управління ризиком ґрунтується на визначенні недостачі або надлишку ліквідності. Для цього проводиться порівняння суми активів за певний період з сумою пасивів

відповідного періоду. Дефіцит або надлишок ліквідності визначають за періодами і наростаючим підсумком. Наступним етапом аналізу є зіставлення суми дефіциту чи надлишку з граничним рівнем, встановленим банком. Цей процес відомий як гепаналіз і використовується комерційними банками України для управління ризиком ліквідності [33].

У деяких розвинених країнах світу, зокрема у США, банківські установи не обмежуються лише нормативними показниками ліквідності. Вони також розраховують інші показники ліквідності, що відображають їх власні потреби та специфіку діяльності.

У США цікавий підхід до оцінки ліквідності. Центральний банк США не вимагає від комерційних банків точного виконання нормативів ліквідності, але банки самостійно розраховують внутрішні показники. Серед них - співвідношення ліквідних активів до депозитів, ліквідних активів до всіх активів, строкових депозитів до загальної суми депозитів та зобов'язань за виданими кредитами до депозитів. Аналіз ліквідності залежить від ринку, типу банку та різноманіття банківських продуктів і послуг. Розробка та підтримка системи показників ліквідності є важливим завданням для керівництва банківських установ.

Наприклад, у Великій Британії комерційні банки використовують додаткові показники ліквідності для аналізу та контролю своєї діяльності. Ці показники не підлягають обов'язковому звітуванню, але допомагають банкам краще управляти ризиками [32; 33]. Один із таких показників - це співвідношення суми активів до суми зобов'язань зі строком розміщення активів і погашення зобов'язань. Це дозволяє оцінити ліквідність балансу банку на різних періодах, від одного до шести місяців.

Серед інших розвинутих країн, кількість нормативів ліквідності значно менша, що можна побачити на декількох прикладах (таблиця 3.4). Розрахунок та контроль за більшістю додаткових показників ліквідності іншої строковості, проводиться всередині банківських установ, а з боку держави та регуляторів

надаються лише рекомендовані (орієнтовні) значення певних показників, що дозволяє банкам мати більшу гнучкість щодо управління структурою своїх ресурсів.

Також слід враховувати досвід США із застосуванням різних нормативів до різних банків, наприклад в окремі періоди нормативи значно відрізнялись для структурно-важливих банків та банків із великою клієнтською базою, що були розташовані в великих містах країни, та для менш впливових банків.

Таблиця 3.1 – Нормативи ліквідності банків, що застосовуються в окремих країнах світу

Країна	Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Франція	Норматив ліквідності	Співвідношення активів, розміщених терміном до трьох місяців, до депозитів до запитання, строкових депозитів та інших коштів, залучених на три місяці	Щоквартально, >60
Великобританія	Норматив ліквідності	Співвідношення готівкових коштів, залишків на рахунку Ностро, депозитів до запитання і терміном на один день, цінних паперів та придатних до переобліку векселів дозалучених коштів	Щомісячно, >12.5
Німеччина	Норматив короткострокової ліквідності	Співвідношення короткострокових і середньострокових вкладень (до чотирьох років) до залучених ресурсів до чотирьох років та ощадних вкладів	Щомісячно, 100
	Норматив довгострокової ліквідності терміном понад чотири роки	Співвідношення довгострокових активів терміном розміщення понад чотири роки до залучених коштів	

Джерело: розроблено автором на основі [32]

Таким чином, підхід до управління ліквідністю стане більш індивідуальним, що дозволить окремим, відносно невеликим банкам, вивільнити додаткові ресурси [33].

На основі зарубіжного досвіду управління ліквідністю зроблено висновок, що в більшості розвинених країн основними інструментами централізованого регулювання ліквідності банків є операції на відкритому ринку та управління ставкою рефінансування (що дозволяє проводити більш гнучку грошово-кредитну політику). Натомість в Україні та країнах колишнього СРСР – це, зазвичай, дотримання банками обов'язкових нормативів ліквідності, оскільки банки не дуже активно користуються кредитами центрального банку та рівень розвитку фінансових ринків є низьким.

Європейський центральний банк використовує цільові операції як інструмент пом'якшення неочікуваних коливань ліквідності на ринку. Це дозволяє регулювати пропозицію грошей в економіці. Цільові операції зазвичай проводяться один-два рази на рік, але можуть передбачати надання або абсорбування декількох мільярдів євро за один раз.

Іншим важливим інструментом Європейського центрального банку є щоденні кредитні та депозитні ставки. ЄЦБ використовує ці інструменти для обмеження коливань процентних ставок. Ставки за цими операціями створюють "коридор" для ринкових процентних ставок у межах $\pm 1\%$ від рівня ставок за основними операціями рефінансування. Це означає, що формується пропозиція ЄЦБ на найдорожчі короткострокові кредити і депозити з найнижчою процентною ставкою [41].

Сьогодні в інструментарії ЄЦБ перебувають всі основні засоби грошового регулювання:

- операції на відкритому ринку,
- кредитні операції,
- система обов'язкового резервування.

Основним інструментом управління ліквідністю ЄЦБ є операції на відкритому ринку, найбільш значущими з яких є операції "репо". Вони здійснюються через угоди про продаж і зворотний викуп (репо) або шляхом надання кредитів під заставу відповідних активів. Крім того, можуть використовуватися такі фінансові інструменти, як базові операції, випуск боргових сертифікатів, валютні свопи (купівля або продаж валюти на умовах спот з одночасним укладенням зворотної форвардної угоди), а також інтервенції на міжбанківському ринку.

Залежно від цілей, термінів дії й механізму проведення операції на відкритому ринку можуть бути розділені на чотири основні категорії [42]:

- Основні операції по рефінансуванню. Європейський центральний банк регулярно укладає угоди РЕПО зі строком погашення два тижні, відомі як основні операції рефінансування. Ці операції проводяться щотижня національними центральними банками єврозони через стандартні аукціони для забезпечення ліквідності.
- Подовжені операції по рефінансуванню. Крім того, операції розширеного рефінансування проводяться раз на місяць національними центральними банками через стандартні аукціони для надання додаткових можливостей рефінансування. Ці операції включають угоди зворотного репо зі строком погашення три місяці.
- Регулюючі операції. Національні центральні банки проводять регулятивні операції для пом'якшення непередбачуваних коливань на грошовому ринку. Ці операції, як правило, включають зворотні операції, але можуть також включати прямі операції, валютні операції або інтервенції на міжбанківському ринку. Вони здійснюються через швидкі аукціони або взаємні домовленості.
- Структурні операції. Європейська система центральних банків і фінансовий сектор вирівнюють свої структурні позиції за допомогою структурних

операцій, що здійснюються шляхом випуску боргових сертифікатів і проведення зворотних і прямих операцій.

Основна ставка за кредитами рефінансування є ключовим компонентом монетарної політики ЄЦБ. Вона використовується для регулювання ліквідності "овернайт", обмеження ринкових ставок "овернайт", а також для сигналізації ринку про напрямок і характер монетарної політики. Облікова ставка ЄЦБ встановлюється в межах коридору, обмеженого ставками за кредитами "овернайт" та депозитними операціями центрального банку, подібно до практики деяких європейських країн.

Відсоткова ставка за кредитами, наданими національними центральними банками фінансовим установам під заставу прийнятних активів, являє собою максимальну ставку за кредитами "овернайт". Ставка за депозитними операціями, яка дозволяє фінансовим установам розміщувати кошти в національних центральних банках, встановлює мінімальну ставку за кредитами "овернайт".

Важливо зазначити, що певні регуляторні заходи ЄЦБ та ФРС мають безпосередній вплив на ліквідність фінансових ринків не лише в США. Зниження облікової ставки ФРС призводить до відтоку капіталу на фінансові ринки інших країн.

3.3 Пропозиції щодо удосконалення управління ліквідністю вітчизняних банків

Українські комерційні банки стикаються зі значною проблемою узгодження строків залучення та розміщення фінансових ресурсів, що має вирішальне значення для забезпечення ліквідності. Стабільність ресурсної бази

також впливає на ліквідність комерційних банків, окрім проблеми невідповідності строків проведення активних та пасивних операцій.

Основною проблемою останніх років, ще за довоєнні часи, є профіцит короткострокової ліквідності в банківській системі, яку банки не мають можливості реалізувати через відсутність привабливих фінансових інструментів на відповідні строки та через неможливість довгострокового прогнозування стабільної кількості залишків на рахунках за умов воєнного стану, що відлякує банки від інвестування наявних ресурсів на великі терміни [29; 30].

У випадку із застосуванням методики розрахунку залишків, як у випадку із АБ «Укргазбанк», що дозволяє йому покривати розрив ліквідності між строками погашення активів і зобов'язань «до запитання» та «до 1 року», а може використовуватись і просто як безстрокові ресурси [25], слід удосконалювати методику розрахунку та перевіряти на її реалістичність, враховуючі усі зовнішньоекономічні фактори і тенденції. Крім того, так як за весь досліджуваний період, тенденція на збереження великого запасу надлишкової короткострокової ліквідності зберігається, потрібно знаходити нові підходи до аналізу постійних залишків, визначаючи можливі горизонти інвестування за рахунок вивільнених коштів.

Також великою проблемою для керівництва банку в управлінні ліквідністю виступає неможливість точного передбачення виникнення проблеми ліквідності. Основною причиною ризиків ліквідності є незбалансованість між обсягами й термінами погашення активів та пасивів, що, в свою чергу, посилює зниження дохідності. За умови воєнного стану, невизначеність та ускладнення процесу прогнозування через підвищенні ринкові ризики лише погіршує ситуацію. Тож за умови покриття розривів ліквідності в такий спосіб, слід розробляти методику розрахунків із урахуванням можливих змін в сценарії через зовнішньоекономічну ситуацію. Можливо із застосуванням коефіцієнтів до окремих частин розрахунку, в залежності від зосередження вкладів та територіальної ситуації в тому чи

іншому регіону, звідки ці вклади походять, разом із урахуванням загальних тенденцій в економіці.

Через наявну економічну та політичну ситуацію, а також кон'юктуру ринку, банки не бажають та не мають можливості надавати нові кредити у великому обсязі через притаманний високий рівень ризику та погіршення якості раніше сформованого кредитного портфелю. Нажаль, я не бачу ніяких шляхів вирішення цієї проблеми крім як нормалізація політичної та економічної ситуації країни, що згодом поверне платоспроможність населення і покращить стан кредитних портфелів банків.

Однією з основних можливостей поживати економіку та активізувати банківські ресурси на надання кредитів є державні програми підтримки, що переносять більшу частину ризиків, що пов'язані із кредитом, на державу. Тож можна сказати, що бажано було би бачити збільшення кількості таких програм кредитування на стратегічні галузі економіки, що в довгостроковому періоді буде мати загальний позитивний ефект на економіку.

Національний банк України як регулятор банківської системи має послідовно вирішувати такі завдання:

- Забезпувати чітке визначення та проведення політики підтримки ліквідності;
- Оперативно виявляти негативні операційні зміни в ліквідній позиції банків та вживати своєчасних заходів для їх усунення;
- Встановлювати ліміти та параметри аналізу нормативів ліквідності;
- Розробляти методичні рекомендації та нормативно-правові акти щодо організації управління ліквідністю банків;
- Визначати чіткі критерії для банків, які звертаються за кредитами рефінансування для підтримання їх ліквідності; здійснювати якісну та кількісну оцінку систем управління ліквідністю банків;

- Підтримувати ліквідність грошово-кредитної системи на грошово-кредитному ринку;
- Вчасно приводити стан нормативної бази до європейських стандартів для спрощення подальшої інтеграції банківської системи в європейський простір.
- Працювати разом із Кабміном та МінФіном для пошуку та розробки нових фінансових інструментів, що зможуть притягнути на себе частину короткострокової ліквідності банків та забезпечення їх постійного випуску.

Додатково, з боку уряду вважаю необхідним збільшити привабливість ОВДП та наблизити їх прибутковість до ринкових умов аналогічних інструментів, як приклад – до казначейських облігацій США відповідного терміну [30]. Це дозволить повернути частину інвестицій банків з депозитних сертифікатів НБУ до державних облігацій або створення облігацій із плаваючим курсом із прив'язкою до облікової ставки або ставки РЕПО, що значно збільшить привабливість інвестицій для банків. Також, частково проблему із надлишковою короткостроковою ліквідністю може вирішити поява нових фінансових інструментів із відповідним строком погашення, а також розвиток фінансових ринків.

Важливо також спиратися на досвід таких країн, як США та Канада, які випускають низку державних облігацій з терміном погашення від 1 місяця до 10 років, що дозволяє банкам і компаніям інвестувати свої кошти відповідно до термінів погашення наявних у них ресурсів. Крім того, уряди регулярно випускають короткострокові облігації навіть тоді, коли в них немає потреби в банківській системі і коли в банківській системі доступні довгострокові кошти. Таким чином, банки можуть ефективно і безпечно продати свою надлишкову ліквідність у будь-який час, а в часи коли ці інструменти не потрібні банкам – вони можуть зацікавити приватних інвесторів, за умови ринкової привабливості інструмента. Варто також розглянути можливість запровадження альтернатив обліковій ставці як основному інструменту регулювання, прикладом чого є дії Центрального банку Угорщини, де додатковим інструментом впливу, який навіть

частково замінив облікову ставку, є регулювання дохідності найпопулярніших державних фінансових інструментів.

Активна програма рефінансування, що почалася з самого початку повномасштабного вторгнення, також спричинила позитивні наслідки для стабільності банківської системи та сприяла забезпеченню достатнього рівня ліквідності банківської системи. В цілому, банківська система України продемонструвала достатній рівень стабільності, що доводить ефективність останніх регулятивних заходів.

ВИСНОВКИ

У першому розділі роботи було досліджено сутність поняття «платоспроможність» і «ліквідність», як результат чого було з'ясовано що серед науковців існує багато визначень цих понять. Різниця в визначеннях спричинена як окремим акцентом в наукових роботах, так і специфікою функціонування окремих банківських установ. Було виділено основні відмінності між цими поняттями та сформульовано, що в загальному визначенні, поняття «ліквідності» означає здатність забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів.

Також, в першому розділі було розглянуто методичні підходи до оцінювання ліквідності банку, розглянуто різницю між поняттям «ліквідності банку» як запас та як потік. В процесі виконання роботи наведено класифікацію ліквідності, в залежності від об'єкта, типу ліквідності, в залежності від строковості ресурсів. Було виділено основні функції ліквідності банку, чинники що впливають на стан ліквідності банку та їх класифікація. Розглянуті основні показники оцінки ліквідності, їх значення та порядок розрахунку та нормативні значення, якщо показники використовуються з боку регулятора або орієнтовні значення, що наведені в науковій літературі.

Визначено, що управління ліквідністю є невід'ємним процесом успішного функціонування банківської установи та наголошено на важливості цього процесу. Розглянуто інструментарій управління ліквідністю та методологічні підходи до нього, виділені відмінності між ними. Розкрито поняття «розрив ліквідності», його значення та порядок визначення.

В другому розділі розглянуто організаційні засади управління ліквідністю АБ «Укргазбанк»: управлінська структура, відповідальні відділи, процес

прийняття рішень та форми згенерованої звітності. Управління ліквідністю в АБ "Укргазбанк" поділяється на 3 складові: управління щоденною, поточною та довгостроковою ліквідністю.

Казначейство Банку відповідає за управління миттєвою ліквідністю шляхом аналізу залишків на кореспондентських рахунках, даних платіжного календаря та планів операцій для забезпечення достатніх грошових потоків. Департамент ризик-менеджменту управляє поточною ліквідністю, яка триває більше одного місяця, оцінюючи потреби в ліквідності за методом джерел та використання.

Це передбачає визначення розриву ліквідності шляхом порівняння очікуваних надходжень і потенційних відтоків. Для довгострокової ліквідності, яка виходить за межі одного місяця, департамент ризик-менеджменту використовує метод розриву ресурсів. Він передбачає оцінку невідповідності між строковою структурою активів та зобов'язань з метою ефективного управління довгостроковою ліквідністю. Загалом, Банк використовує різні методи управління ліквідністю протягом різних періодів часу для забезпечення ефективного управління та адекватної доступності коштів.

Було розглянуто динаміку ресурсів банку та їх структуру, визначено основні тенденції змін в активах і пасивах банку, проаналізовано відповідність строків погашення відповідних активів та пасивів, розраховані основні показники оцінки ліквідності банку, в тому числі нормативні. Виявлено, що АБ «Укргазбанк» за період з 2020 по 2022 рік повністю відповідає за значеннями показників ліквідності нормативним значенням із значним запасом ліквідності понад нормативних показників..

Було виявлено профіцит короткострокової ліквідності, що притаманно усій банківській системі України загалом, а також виявлено розрив ліквідності між строками «до запитання» та «до року», що погашається з боку банку через розрахунок очікуваної суми постійних залишків по поточним рахункам клієнтів. Як результат аналізу такого підходу, стало зрозуміло, що він може працювати

лише за умови вдалого існування банку в наступних періодах, а, крім того, при реалістичному розрахунку обсягу постійних залишків, що тільки ускладнюється під час війни. Таким чином, для аналізу цього допущення були розраховані основні показники аналізу діяльності банку, було виявлено що їх значення та тенденції є задовільними, тож немає сумнівів щодо функціонування банку, якнайменш, в наступному періоді за наявних ресурсів.

Було виявлено ліквідну позицію банку та розраховано розрив ліквідності. Через недостатню кількість інформації по грошовим потокам, розрив ліквідності рахувався на базі строковості активів та зобов'язань за наявною класифікацією.

В третьому розділі розглянута проблематика управління ліквідністю в банківській системі України загалом, виділено тенденції щодо структурного зрушення в активах і пасивах банківського сектору після початку повномасштабного вторгнення російської федерації, проаналізовані чинники такої динаміки, а також регуляції з боку НБУ та їх вплив на структуру ресурсів банку. Було виявлено що після 24 лютого 2022 року, якість загального кредитного портфелю банківського сектору значно постраждала і частка проблемних кредитів на кінець 2022 року перевищила 40%. Через підвищення загального рівня кредитного та ринкового ризику, як для банків так і для клієнтів, спричиненого наслідками війни, а також підвищення вартості кредитів через підвищення рівня облікової ставки, помічена тенденція до зниження темпів кредитування, що пов'язано із низьким бажанням банків ризикувати своїми ресурсами, лімітованості строкових ресурсів та небажанням клієнтів користуватись кредитами із такими ставками. Основна маса кредитів, що були видані з моменту початку вторгнення, складається з пільгових кредитів з державних програм кредитування (як приклад кредити 5-7-9 тощо). Було виявлено спад динаміки щодо інвестиції в державні цінні папери за останні півтора періоди, це пов'язано в основному із нестачею короткострокових цінних паперів та незадовільним рівнем дохідності, що призводить до накопичення короткострокової надлишкової ліквідності на рахунках банку. Частково, ситуацію НБУ змогло покращити через

введення можливості покриття 50% ОР державними цінними паперами, а також впровадження короткострокових цінних паперів строком на 3 місяці з квітня 2023 року, що в довгостроковому періоді може виправити ситуацію.

Розглянуто іноземний досвід управління ліквідністю, зокрема таких країн як Угорщина, США, Канада, країни ЄС. Основний досвід, який може бути перенесеним на українські реалії – впровадження достатньої кількості різнострокових державних цінних паперів для забезпечення можливості зв'язувати надлишкову ліквідність банківської системи країни; можливість використання ставки на прибуткові інструменти як додаткового важеля до рівня облікової ставки, так наприклад цим може бути ставка на тендерні депозити овернайт, що в свою чергу буде підіймати ставки на інші інструменти банків та зв'язувати додаткову ліквідність. Крім того, слід розглядати досвід прийняття стандарту Базель – III США та країнами ЄС, які адаптували нормативні значення під реальне становище своєї банківської системи, що призвело до створення здорових вимог до банків, які відповідали наявним ресурсам та можливостям банків.

Серед основних пропозицій, що були висунуті для покращення управління ліквідністю банками України, можна виділити наступні:

- Покращення методики розрахунку постійних залишків на рахунках клієнтів, із урахуванням поточного стану економіки та нестабільності політичної ситуації;
- Приведення з боку держави рівня прибутковості ОВДП до аналогічного рівня альтернативних цінних паперів, на прикладі казначейських сертифікатів США;
- Забезпечення постійного випуску короткострокових державних цінних паперів для активізації наявного профіциту ліквідності в банківській системі;

- Введення індивідуалізованого підходу до визначення нормативів ліквідності для банків, в залежності від галузі їх роботи, розміру та структури клієнтської бази;
- Об'єднати зусилля НБУ та МінФіну для створення більш ефективних фінансових інструментів для залучення капіталу банків.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Павленко Л. Д., Крухмаль О. В., Заріцька А. І. Інструменти управління ліквідності банку в умовах трансформації міжнародних правових норм у національне законодавство. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. Вип. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8500> (Дата звернення 06.10.2023).
2. Аналіз банківської діяльності : підручник / ред. А. М. Герасимович ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". Київ : КНЕУ, 2010. 599 с.
3. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. 3тє видання. Київ: КНЕУ, 2012. 338, [6].
4. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Правління національного банку України від 30.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (Дата звернення 06.10.2023).
5. Косарева І. П., Крамська І. О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків *Причорноморські економічні студії* 2018. №29. С. 99-103.
6. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В., Романченко Ю. О. Оцінювання довгострокової ліквідності банків в Україні. *Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference «Fundamental and applied research in the modern world»*. 2021. С. 883-885.
7. Лис І. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи. *Банківська справа*. 2009. №4. С. 19-25.
8. Коваленко В.В Управління ризиком ліквідності банків в умовах фінансової нестабільності. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2020. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8057> (Дата звернення 06.10.2023).

9. Економічні нормативи – звітність з офіційного сайту НБУ [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (Дата звернення 08.10.2023).
10. Грошово-кредитна статистика. *Національний банк України*. [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial> (Дата звернення 08.10.2023).
11. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В. Ліквідність та платоспроможність як характеристики надійності банківської системи. *Збірник тез в всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту»*. Хмельницький, 2020. С. 154-157. URL: <http://www.xktei.km.ua/naukova-diyalnist/naukovi-konferenciyi/> (Дата звернення 08.10.2023).
12. Чепіжко О. В. Міжнародний досвід ідентифікації проблемного банку. *Бізнес Інформ*. 2022. № 6. С. 409-412
13. Циганова Н. В. Консолідація банків в умовах структурних трансформацій на фінансовому ринку: Дис... доктора екон. наук: 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. Київ: КНЕУ, 2021. 408 с.
14. Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Затв. Постановою Правління Національного банку України від 17.09. 2015 р. №615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15#Text> (Дата звернення 08.10.2023).
15. Міщенко В., Сомик А. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан, чинники та напрями підвищення ефективності і регулювання. *Вісник НБУ*. 2009. №1. С.34–40.
16. Краснова І. В., Громницька І. Ю. Процес розгортання кризи ліквідності банківської системи в циклічних умовах. *Бізнес Інформ*. 2018. № 5. С. 343–350.
17. Довгань Ж. М. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2006. 306 с.

18. Кочетигова Т. В., Кожухар Д. С. Зарубіжний досвід управління ліквідністю банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 11. С. 709–712.
19. Безвух С. В. Ліквідність банку: сутність та фактори впливу. *Ефективна економіка*. № 12. 2015.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4650>
(Дата звернення 12.10.2023).
20. Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR): Постанова Правління Національного банку України від 24 грудня 2019 року № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0158500-19#Text>
(Дата звернення 12.10.2023).
21. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник. 3-тє вид, доп. і перероб. Київ: КНЕУ, 2012. 338 [6]с.
22. Єфремова Н. Ф., Лисак С. А., Сергутіна А. Д. Ліквідність і платоспроможність та їх роль у ефективному функціонуванні банківської установи. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1803> (Дата звернення 12.10.2023).
23. Офіційний сайт банку АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrgasbank.com/about/> (Дата звернення 20.10.2023).
24. Статут АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrgasbank.com/about/statut/> (Дата звернення 20.10.2023).
25. Звітність АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/rishfin/auditors_report/
(Дата звернення 20.10.2023).
26. Новини з офіційного сайту НБУ [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-25-lyutogo-2022-roku-nadav-refinansuvannya-v-obsyazi-515-mlrd-grn-dlya-pidtrimki-likvidnosti-bankivskoyi-sistemi> (Дата звернення 21.10.2023).
27. Герасименко Д. Д., Бойко С. В. Формування ресурсів банківської установи в умовах воєнного стану. *Економіка і суспільство*. 2022. Вип. №44. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1825>

(Дата звернення 25.10.2023).

28. Ребрик М. М. Бій з інфляцією: як центробанки протидіють зростанню цін. *Економічна правда*. [Електронний ресурс]. URL:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/31/698636/>

(Дата звернення 02.11.2023).

29. Офіційний сайт мультимедійної платформи «Укрінформ» [Електронний ресурс]. URL:

[https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3743725-zagalna-suma-zbitkiv-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-perevisila-150-milardiv-kse.html#:~:text=Сума%20прямих%20збитків%2С%20завданих%20інфраструктури,школа%20економіки%20\(KSE%20Institute\)](https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3743725-zagalna-suma-zbitkiv-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-perevisila-150-milardiv-kse.html#:~:text=Сума%20прямих%20збитків%2С%20завданих%20інфраструктури,школа%20економіки%20(KSE%20Institute)) (Дата звернення 02.11.2023).

30. Любкіна О. В., Охрименко І. Б., Ярошенко С. С. До питання регулювання ліквідності банків України: стан та проблеми на тлі війни. *Наукові перспективи*. 2023. №9. [Електронний ресурс]. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-364-380](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-364-380) (Дата звернення 06.11.2023).

31. Іваній К. О. Проблеми і наслідки впровадження базеля ііі в діяльності зарубіжних банків. *Економічний аналіз*. 2014. Том 15. № 1. [Електронний ресурс] URL:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUK_Ewjqrivr_tqCAxWVAhAIHe5xAOEQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fcore.ac.uk%2Fdownload%2Fpdf%2F324233051.pdf&usg=AOvVaw1IZG1NMqvWaAwzyqS9_Ak_I&opi=89978449 (Дата звернення 06.11.2023).

32. Гірняк В. В., Путьківський Т. А. Управління ліквідністю банків за умов економічної нестабільності (на прикладі АТ «Ощадбанк»). *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 766–773.

33. Нікольчук Ю. М., Подокопна О. М. Імплементация зарубіжного досвіду управління ліквідністю комерційного банку у вітчизняну практику. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. С. 103-108. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=839> (Дата звернення 15.11.2023).

34. Бойко А. С. Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні. *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 43–47. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2655&i=8> (Дата звернення 15.11.2023).
35. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи). [Електронний ресурс]. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUK EwiYut 2-5eDAxXY0wIHHbiZD6MQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Fadmin_uploads%2Farticle%2FBasel_Core_principles_2012.pdf&usg=AOvVaw2zOiW5d-YfEFu6WeoO4opA&opi=89978449 (Дата звернення 15.11.2023).
36. Положення про організацію бухгалтерського обліку в банківських установах України № 75 від 04.07.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#Text> (Дата звернення 15.11.2023).
37. Проміжна звітність АБ «УКРГАЗБАНК» за 9 місяців 2023 [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/promizzvit/msfzshot/ (Дата звернення 15.11.2023).
38. Волкова В. В., Руденок О. О. Управління ліквідністю банку в умовах переходу до нових стандартів Базеля III. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1 (29). С. 104–111. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/5881> (Дата звернення 15.11.2023).
39. Науменкова С. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*. 2016, С. 39-48. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=VKNU_Ekon_2015_12_7 (Дата звернення 15.11.2023).
40. Офіційний сайт Національного банку України. Оперативні дані, що характеризують ліквідність банківської системи та чинники її зміни. [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/fm-liquidity> (Дата звернення 02.12.2023).

41. Офіційний сайт Європейського центрального банку. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/html/index.en.html> (Дата звернення 04.12.2023).
42. Лановий В. В. Операції центрального банку на відкритому ринку: сутність, принципи та цілі. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Київ, Національний банк України. С. 113-126.
43. Циганова Н.В. Консолідація банківського сектору у конкурентному середовищі : монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 422, [2] с.
44. Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження: Монографія / за ред. С.М. Аржевітіна. Київ: КНЕУ, 2017. 408 с.
45. Білошапка В. С., Продан М. В. Довіра населення до банків, умови її формування та підвищення у сучасних умовах. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*. 2018. № 6. С. 33-38.
46. Івасів І., Гарбар Є. Фінансова стійкість банків в умовах високої волатильності ринків. *Вісник КНТЕУ*. 2018. №2 (118). С. 48-53.
47. Вахович, І., Білошапка, В. та ін. Моделювання системи антикризового управління у банківському секторі економіки України для забезпечення його фінансової стабільності. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. 5(52). URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4185> (Дата звернення 02.12.2023).
48. Білошапка В. С., Демченко В. О. Актуальні питання запобігання неплатоспроможності банків в контексті фінансової безпеки та фінансової стійкості. *Наукові перспективи (серія Економіка)*. 2023. № 9(39). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-297-310](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-297-310) (Дата звернення 02.12.2023).
49. Шийко В. І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 12. С. 68–74.
50. Христофорова О.Ф., Мінасян М.Т. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 36. 2019. С. 109-114.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фінансова звітність АБ «Укргазбанк» за 2022 рік

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «УКРГАЗБАНК»

Фінансова звітність за 2022 рік

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН

на 31 грудня 2022 року

(в тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2022	31 грудня 2021
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	35 346 787	30 188 103
Банківські метали		1 349	1 666
Кошти у кредитних установах	8	2 420 569	5 081 150
Похідні фінансові активи	9	15 069	509
Кредити клієнтам та фінансова оренда	10	64 759 128	55 889 683
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	11	23 217 149	29 458 919
Інвестиційна нерухомість	12	156 366	153 955
Основні засоби та нематеріальні активи	13	1 234 025	1 187 141
Активи з права користування	14	166 113	255 664
Інше майно	15	337 064	385 353
Поточні активи з податку на прибуток		2 690 423	-
Відстрочені активи з податку на прибуток	16	30 138	32 254
Інші активи	18	1 271 769	637 119
Всього активи		131 645 949	123 271 516
Зобов'язання			
Кошти Національного банку України	19	998 956	4 699 967
Кошти кредитних установ	20	8 954 428	7 305 696
Похідні фінансові зобов'язання	9	737	72 346
Кошти клієнтів	21	112 778 613	96 736 381
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	17, 23, 27	698 805	635 462
Орендні зобов'язання	14	163 506	230 772
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		-	444 773
Інші зобов'язання	18	1 134 782	1 515 217
Всього зобов'язання		124 729 827	111 640 614
Власний капітал			
Статутний капітал	22	13 837 000	13 837 000
Набуті права власності на акції		(518 439)	(518 439)
Результат від операцій з акціонерами		(1 102 304)	(1 102 304)
Додатковий сплачений капітал		135 942	135 942
Інші резерви	22	(864 441)	(2 185)
Накопичений дефіцит		(4 571 636)	(719 112)
Всього власний капітал		6 916 122	11 630 902
Всього власний капітал та зобов'язання		131 645 949	123 271 516

Від імені керівництва Банку затверджено до випуску та підписано

В.о. Голови Правління

Родіон МОРОЗОВ

Головний бухгалтер

Наталія ІЛЬНИЦЬКА

30 вересня 2023 року

Усенко В.
+380 (050) 508-97-97

Джерело: Звітність АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL:

https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/rishfin/auditors_report/ (Дата звернення 20.10.2023).

Фінансова звітність АБ «Укргазбанк» за 2021 рік

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «УКРГАЗБАНК»

Фінансова звітність за 2021 рік

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН

на 31 грудня 2021 року

(в тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2021	31 грудня 2020
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	30 188 103	35 287 994
Банківські метали		1 666	2 401
Кошти у кредитних установах	8	5 081 150	661 491
Похідні фінансові активи	9	509	5 186
Кредити клієнтам та фінансова оренда	10	55 889 683	47 517 583
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	11	29 458 919	56 034 056
Інвестиційна нерухомість	12	153 955	149 255
Основні засоби та нематеріальні активи	13	1 187 141	1 348 538
Активи з права користування	14	255 664	157 200
Інше майно	15	385 353	770 248
Поточні активи з податку на прибуток		–	39 429
Відстрочені активи з податку на прибуток	16	32 254	–
Інші активи	18	637 119	729 351
Всього активи		123 271 516	142 702 732
Зобов'язання			
Кошти Національного банку України	19	4 699 967	–
Кошти кредитних установ	20	7 305 696	5 669 678
Похідні фінансові зобов'язання	9	72 346	227 651
Кошти клієнтів	21	96 736 381	126 498 709
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	17, 23, 27	635 462	406 111
Орендні зобов'язання	14	230 772	126 148
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		444 773	–
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	16	–	60 806
Інші зобов'язання	18	1 515 217	1 164 798
Всього зобов'язання		111 640 614	134 153 901
Власний капітал			
Статутний капітал	22	13 837 000	13 837 000
Набуті права власності на акції		(518 439)	(518 439)
Результат від операцій з акціонерами		(1 102 304)	(1 102 304)
Додатковий сплачений капітал		135 942	135 942
Інші резерви	22	(2 185)	687 554
Накопичений дефіцит		(719 112)	(4 490 922)
Всього власний капітал		11 630 902	8 548 831
Всього власний капітал та зобов'язання		123 271 516	142 702 732

Від імені керівництва Банку затверджено до випуску та підписано

Голова Правління

Андрій КРАВЕЦЬ

Головний бухгалтер

Наталія ІЛЬНИЦЬКА

19 липня 2022 року

Джерело: Звітність АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL:

https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/rishfin/auditors_report/ (Дата звернення 20.10.2023).

Фінансова звітність АБ «Укргазбанк» за 2020 рік

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «УКРГАЗБАНК»

Фінансова звітність за 2020 рік

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН

На 31 грудня 2020 року

(в тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2020	31 грудня 2019
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	35 287 994	46 412 441
Банківські метали		2 401	1 428
Кошти у кредитних установах	8	661 491	293 570
Похідні фінансові активи	9	5 186	8
Кредити клієнтам та фінансова оренда	10	47 517 583	38 985 679
Інвестиції, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	11	56 034 056	30 410 368
Інвестиційна нерухомість	12	149 255	228 857
Основні засоби та нематеріальні активи	13	1 348 538	1 433 633
Активи з права користування	14	157 200	166 159
Інше майно	15	770 248	735 298
Поточні активи з податку на прибуток		39 429	–
Інші активи	18	729 351	469 802
Всього активи		142 702 732	119 137 243
Зобов'язання			
Кошти кредитних установ	19	5 669 678	5 734 932
Похідні фінансові зобов'язання	9	227 651	43 624
Кошти клієнтів	20	126 498 709	103 359 581
Резерви під гарантії, зобов'язання та юридичні ризики	17, 22, 26	406 111	478 949
Орендні зобов'язання	14	126 148	131 747
Поточні зобов'язання з податку на прибуток		–	21 723
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	16	60 806	83 681
Інші зобов'язання	18	1 164 798	1 028 522
Всього зобов'язання		134 153 901	110 882 759
Власний капітал			
Статутний капітал	21	13 837 000	13 837 000
Набуті права власності на акції		(518 439)	(518 439)
Результат від операцій з акціонерами		(1 102 304)	(1 102 304)
Додатковий сплачений капітал		135 942	135 942
Інші резерви	21	687 554	830 986
Накопичений дефіцит		(4 490 922)	(4 928 701)
Всього власний капітал		8 548 831	8 254 484
Всього власний капітал та зобов'язання		142 702 732	119 137 243

Від імені керівництва Банку затверджено до випуску та підписано

Голова Правління

Андрій Кравець

Головний бухгалтер

Наталія Ільницька

31 березня 2021 року

Джерело: Звітність АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL:

https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/rishfin/auditors_report/ (Дата звернення 20.10.2023).

Фінансова звітність АБ «Укргазбанк» за 9 місяців 2023 року

ПРОМІЖНИЙ СКОРОЧЕНИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН

на 30 вересня 2023 року

(в тисячах гривень)

	Примітки	30 вересня 2023	31 грудня 2022 (рекласифіковано)	31 грудня 2021 (рекласифіковано)
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	36 192 395	35 346 787	30 188 103
Кредити та аванси банкам	8	1 889 856	2 420 569	5 081 150
Кредити та аванси клієнтам	9	59 902 725	64 759 128	55 889 683
Інвестиції в цінні папери	10	49 788 327	23 217 149	29 458 919
Похідні фінансові активи	11	8 288	15 069	509
Інвестиційна нерухомість	12	156 366	156 366	153 955
Поточні податкові активи		2 231 018	2 690 423	–
Відстрочені податкові активи	13	–	30 138	32 254
Основні засоби та нематеріальні активи	14	1 201 824	1 234 025	1 187 141
Активи з права користування	15	165 287	166 113	255 664
Інші фінансові активи	16	714 273	900 755	334 523
Інші нефінансові активи	16	596 884	709 427	689 615
Загальна сума активів		152 847 243	131 645 949	123 271 516
Зобов'язання				
Кошти банків	17	4 717 963	6 567 526	9 499 926
Кошти клієнтів	18	129 479 382	112 778 613	96 736 381
Похідні фінансові зобов'язання	11	2 605	737	72 346
Інші залучені кошти	19	4 534 465	3 385 858	2 505 737
Забезпечення	21			
Резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 137 821	302 743	369 357
Інше забезпечення		288 715	396 062	266 105
Загальна сума забезпечень		1 426 536	698 805	635 462
Інші фінансові зобов'язання		844 683	771 373	1 343 870
Інші нефінансові зобов'язання		534 529	526 915	402 119
Поточні податкові зобов'язання		–	–	444 773
Відстрочені податкові зобов'язання		70 069	–	–
Загальна сума зобов'язань		141 610 232	124 729 827	111 640 614
Власний капітал				
Статутний капітал	20	13 837 000	13 837 000	13 837 000
Нерозподілений прибуток		(2 617 989)	(5 539 413)	(1 309 788)
Емісійний дохід		135 942	135 942	135 942
Результат від операцій з акціонером		(1 102 304)	(1 102 304)	(1 102 304)
Власні викуплені акції		(518 439)	(518 439)	(518 439)
Резервні та інші фонди банку		967 777	967 777	590 676
Інші резерви	20	535 024	(864 441)	(2 185)
Загальна сума власного капіталу, що відноситься до власників материнського підприємства		11 237 011	6 916 122	11 630 902
Загальна сума власного капіталу		11 237 011	6 916 122	11 630 902
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		152 847 243	131 645 949	123 271 516

Від імені керівництва Банку затверджено до випуску та підписано

В.о. Голови Правління

Родіон МОРОЗОВ

Головний бухгалтер

Наталія ІЛЬНИЦЬКА

30 вересня 2023 року

Усенко В. +380 (050) 508-97-97

Джерело: Звітність АБ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. URL:

https://www.ukrgasbank.com/about/fin_results/rishfin/auditors_report/ (Дата звернення 20.10.2023).